

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Diplomová práce

2022

Bc. Oliver Buček

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

**Porovnanie zmien vplyvov Spojených štátov a Ruska v
regióne Blízkeho východu a severnej Afriky po Arabskej
jari**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Oliver Buček

Studijní program: Bezpečnostní studia

Vedoucí práce: RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Bc. Oliver Buček

Bibliografický záznam

BUČEK, Oliver, Bc. Porovnanie zmien vplyvov Spojených štátov a Ruska v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky po Arabskej jari. Praha, 2022. 60 s. Diplomová práca (Mgr). Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí diplomové práce RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Rozsah práce: 114,595

Anotace

Táto diplomová práca sa zaoberá porovnávaním zmien vplyvov Spojených štátov a Ruskej federácie v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky po udalostiach Arabskej jari. Tá ako dôležitá geopolitická udalosť podnietila transformácie a zmeny v regionálnom bezpečnostnom usporiadaní, na ktoré boli veľmoci nútené svojím správaním reagovať. Práca analyzuje ich kroky, politiku a záujmy, ktoré formovali ich postoj k regiónu a zasadzuje ich do konkrétnych oblastí v ktorých porovnáva zmeny ich vplyvov. Následne je analýza zasadená do medzinárodného kontextu, kde sa skúma vplyv ostatných faktorov na správanie dvoch predmetných veľmocí a tiež zisťuje prípadný kauzálny vzťah medzi konkrétnymi akciami.

Klíčová slova

Spojené štáty, Ruská federácia, Blízky východ, severná Afrika, Arabská jar, bezpečnosť, Sýria, Líbya

Annotation

Topic of this diploma thesis is a comparison of the changes of influence of United States and Russian federation in the Middle East and North Africa after the Arab spring. Arab spring, as major geopolitical event which spurred transformation and changes in regional security order, forced major powers to respond and adapt with their behaviour. Thesis analyses their concrete actions, steps and interests which shaped their view towards the region and puts them into international context and perspective, where it also examines the influence of other factors on the behaviour of great powers and tries to find causal connection in concrete actions.

Key Words

United States, Russian federation, Middle East, North Africa, Arab spring, security, Syria, Libya

Pod'akovanie

Chcel by som sa pod'akovať vedúcemu mojej diplomovej práce, RNDr. Janovi Kofroňovi, Ph.D., za jeho usmernenie pri písaní záverečnej práce a užitočné odborné rady pri spracovaní témy.

Obsah

Úvod.....	8
1. Metodológia.....	10
2. Prehľad existujúcej literatúry	13
3. Historický prehľad	16
3.1. Americká politika v rokoch 1991-2011.....	16
3.2. Ruská politika v rokoch 1991-2011	20
4. Arabská jar a jej priebeh v Sýrii a Líbyi.....	23
5. Geopolitické dôsledky Arabskej jari a jej vplyv na politiku USA a Ruska	28
6. Oblasti pôsobenia vplyvov	35
6.1. Politická.....	36
6.1.1. <i>Spojené štáty</i>	36
6.1.2. <i>Ruská federácia</i>	39
6.2. Vojenská oblasť.....	42
6.2.1. <i>Spojené štáty</i>	42
6.2.2. <i>Ruská federácia</i>	44
6.3. Ekonomická oblasť.....	47
6.3.1. <i>Spojené štáty</i>	47
6.3.2. <i>Ruská federácia</i>	48
7. Porovnanie zmien vplyvov a zasadenie do medzinárodného kontextu.....	50
Záver	54
Zoznam použitej literatúry	56

Úvod

Keď v roku 2011 vypukli série protivládnych demonštrácií v mnohých arabských krajinách, svetovú komunitu to malo presvedčiť o novej ceste pre Blízky východ, ceste smerom k demokratizácii, slobode a stabilite. Avšak na mnohých miestach sa demonštrácie vyvinuli do zmien režimov, občianskych vojen a ešte väčšej nestability, z ktorej následne vzišli a ťažili nové radikálne náboženské hnutia, ktoré mali záujem o pretransformovanie regiónu podľa ich predstáv. Arabská jar uvrhla Blízky východ do kontinuálnej nestability a prehĺbila rozpory medzi regionálnymi aktérmi, ktorí mali záujem zo vzniknutej situácie získať čo najväčšie výhody nad svojimi konkurentami či už priamou materiálnou alebo vojenskou podporou alebo politickým krytím. No tieto udalosti mali dopad nielen na región, ale aj na širšiu svetovú komunitu, keďže podnietili geopolitické a ekonomické zmeny, zmenu rovnováhy a vplyvov jednotlivých aktérov na dianie na Blízkom východe, a v neposlednom rade tiež umožnila vytvoriť prostredie, v ktorom si veľmoci aktívne testujú najnovšie zbrane a nové priame a nepriame postupy vedenia boja.

Udalosti Arabskej jari podnietili na začiatku hlavne Spojené štáty a západných spojencov, aby sa priamo aj nepriamo angažovali v zmenách režimov a aby podporovali túžby demonštrantov o spravodlivejšom štátnom zriadení. No v mnohých prípadoch nastala situácia, kedy sa iba zmenil režim, ale nie spôsob riadenia, a to za cenu mnohých nepokojov a prípadných občianskych vojen, z ktorých niektoré trvajú do dnes. Postupné politické a diplomatické neúspechy západných krajín, kedy sa či už priamym alebo nepriamym angažovaním nepodarilo zmeniť režim v želanú formu a iba sa vytvorilo ešte viac komplikácií, vytvorili mocenské vákuum ktoré ponúkalo možnosti presadenia sa aj iným aktérom z geopolitického spektra. Túto možnosť využila Ruská federácia, ktorá sa od nástupu Vladimíra Putina snaží praktizovať opatrnú revizionistickú politiku všade tam, kde mal pred tým priestor aj Sovietsky zväz a komplikácie, ktoré si západné krajiny spôsobili svojimi rozhodnutiami, ochotne využíva pre postupné znovuzískanie vplyvu a dôležitého postavenia v regióne.

Pre Európu a Spojené štáty je téma silnejúceho ruského revizionizmu vždy dôležitou otázkou, ktorá ale začala naberať na sile až v posledných rokoch, hlavne od anexie Krymu v roku 2014 a následných udalostí vedúcich k výraznému naštreniu a ochladeniu európsko-ruských vzťahov. Avšak názorová nejednotnosť a rozdiely medzi jednotlivými európskymi

krajinami v ich politike a vzťahoch voči Rusku dávajú Moskve potrebný manévrovací priestor, ktorý môže využívať v niekoľkých úrovniach, od priameho získavania vplyvu až po nepriame ovplyvňovanie a vytváranie rozbrojov pomocou rôznych taktík v rámci novodobej informačnej vojny. A keďže sa región Blízkeho východu a severnej Afriky považuje za dôležitú súčasť európskej zahraničnej politiky a je považovaný za širšie susedstvo, môžeme ho považovať za trecí bod vplyvov, z ktorého Moskva nemá záujem ustúpiť vzhľadom na možný zisk vplyvu voči Európskej únii a zníženie vplyvu Spojených štátov na daný región.

Pohnútkami, ktoré ma viedli k vybratiu si tejto témy, je jej aktuálnosť a vplyv na medzinárodné dianie, kde sa na regionálnych konfliktoch odohrávajú v pozadí väčšie konfrontácie a kde sa rozhoduje o novom regionálnom bezpečnostnom usporiadaní. Dôležitým aspektom bola pre mňa tiež blízkosť, keďže regióny Blízkeho východu a severnej Afriky patria do blízkeho susedstva Európskej únie, od ktorého závisí jej stabilita a bezpečnosť. V neposlednom rade je to tiež veľmi aktuálna téma ruského revizionizmu, kde je Moskva v konfrontácii na viacerých úrovniach, a kde je ruská politika zosobnená momentálne vo svojej agresii voči Ukrajine.

Práca sa skladá z niekoľkých častí, kde prvou časťou je úvod, v ktorom sú načrtnuté základné myšlienky opisujúce predmet práce a jeho základné pozadie, čo je nasledované metodologickou časťou v ktorej je vysvetlený výskumný postup jednotlivých častí práce a možné hypotézy, ktoré sa práca bude snažiť potvrdiť alebo vyvrátiť. Ďalšou kapitolou je prehľad existujúcej literatúry, kde je spracovaná odborná literatúra zaoberajúca sa témami dôležitými pre prácu, ktoré dotvárajú celkový obraz situácie a dávajú čitateľovi prehľad o dianí v regióne. Nasleduje empirická časť, ktorá je rozdelená na niekoľko kapitol, začínajúc udalosťami Arabskej jari a ich geopolitickými dôsledkami, následne ich vplyvom na politiku Spojených štátov a Ruskej federácie. Ďalej budú spomenuté tri oblasti, v ktorých zmeny vplyvov prebiehajú. Práca bude zakončená záverečným porovnaním, kde bude ich politika zasadená do širšieho medzinárodného kontextu a tiež bude zodpovedaná odpoveď na stanovenú výskumnú otázku.

1. Metodológia

Práca bude prebiehať pomocou dvoch prípadových štúdií, kde sa budú porovnávať jednotlivé kroky a akcie dvoch veľmocí a následne budú tieto súbory dát porovnávané v rámci komparatívnej štúdie. Ďalej bude vyhodnocovaný ich vzájomný kauzálny vzťah, ako na seba vplyvajú a že či je jedna akcia dôsledkom tej druhej. Cieľom práce nie je testovať nejakú teóriu alebo ju aplikovať na konkrétny prípad, ale analyzovať celkové správanie veľmocí v regióne a ich projektované a aj vzájomné ovplyvňovanie.

Táto práca sa bude zaoberať tematikou zmien vplyvu, kde bude skúmať aktivity Ruska a Spojených štátov v regióne a následne ich bude porovnávať. Výskumná otázka „Môžeme charakterizovať aktívne angažovanie Ruska na Blízkom východe a v severnej Afrike ako odpoveď na upadajúcu pozíciu Spojených štátov v regióne?“ nám nastolí smer, ktorým sa bude práca uberať a tiež nám ponúkne prvú hypotézu. Avšak pre ďalšie skúmanie vplyvu daných veľmocí v regióne bude treba skúmanie rozdeliť do troch kategórií, nakoľko skúmanie všeobecného vplyvu by bolo príliš obsahovo náročné a tematicky ťažko uchopiteľné a spracovateľné. V tejto kapitole budú stručne spomenuté a predstavené, a následne budú podrobne analyzované neskôr v práci. Prvou podkategóriou bude politická oblasť, kde sa práca bude zaoberať možnosťami veľmocí o zastrešenie a sprostredkovanie mierových rozhovorov a kanálov cez ktoré táto komunikácia môže prebiehať, nakoľko kontrola mierových procesov umožňuje projektovať svoj vplyv na finálne riešenie konfliktu. V tejto časti sa bude skúmať ich vplyv na regionálnych aktérov, možnosti presadzovania nielen svojich strategických a bezpečnostných záujmov cez diplomatickú cestu a taktiež schopnosť prieť pomocou svojej sily a vplyvu ostatných menších aktérov k spolupráci a dodržiavaniu stanovených pravidiel. Práca bude taktiež riešiť podporu veľmocí konkrétnym stranám v konflikte, ich záujmy a motiváciu a tiež využitie nadobudnutých pozícií na ďalšie zvyšovanie vplyvu. Druhou podkategóriou bude vojenská oblasť, kde bude práca riešiť vojenské intervencie Spojených štátov v regióne, a Moskvy, konkrétne zapojenie regulárnych jednotiek do bojov v Sýrii a neregulárnych jednotiek a žoldnierov do vojny v Líbyi. Bude riešiť výhody a nevýhody tohto zapojenia a taktiež využitie vojenskej prítomnosti na zmenu pomerov síl a zvýšenie vlastného vplyvu na rokovania o ukončení konfliktov. Treťou podkategóriou bude ekonomická oblasť, ktorá sa bude zaoberať primárne možnosťami veľmocí ovplyvniť dianie v regióne pomocou ekonomických prostriedkov a nátlaku s úmyslom pripútať ekonomicky menej výkonné krajiny k svojmu ekonomickému

systému. Nakoľko práca bude skúmať primárne kroky Ruska a Spojených štátov, najlepšou možnosťou sa javí komparatívna štúdia, ktorá bude porovnávať dva súbory dát a následne z nich vyhodnotí záver.

Prvou hypotézou je odpoveď na už vyššie spomenutú výskumnú otázku, avšak vzhľadom na komplikovanosť a množstvo skúmaných dát a zdrojov bude treba vytvoriť ďalšie hypotézy, ktoré budú korešpondovať s rôznymi časťami práce a budú slúžiť ako alternatívne odpovede, pokiaľ by sa hypotéza nastolená výskumnou otázkou nepotvrdila. Prvou alternatívnou hypotézou je tvrdenie, že ústup Spojených štátov z regiónu je len prejavom širšej zmeny zahraničnej politiky Spojených štátov, kedy sa ich primárnym záujmom stáva Ázia a Blízky východ prenechávajú na starosť európskym spojencom, čo Rusko obratne využíva. Ďalšou hypotézou je tvrdenie, že Moskva si aktívnou politikou na Blízkom východe hľadá nových spojencov, nakoľko po anexii Krymu sa ocitla v izolácii a v medzinárodnom priestore nemá moc možností manévrovania a nestabilita v tomto regióne sa jej javí ako jedinečná možnosť. Poslednou alternatívnou hypotézou je tvrdenie, že aktívnym angažovaním sa v zahraničí sa Moskva snaží vyriešiť domáce problémy, hlavne účasť mnohých občanov Ruskej federácie v radoch extrémistických hnutí, ktorí môžu po svojom návrate do vlasti pôsobiť ako spiace bunky alebo potencionálny zdroj nových konfliktov, hlavne v regióne Kaukazu.

Práca bude čerpať primárne z dát, ktoré sa nachádzajú v odborných článkoch a knihách zaoberajúcich sa touto témou, ako aj vyjadrení čelných štátnych predstaviteľov a oficiálnych štátnych dokumentov opisujúcich zahraničnú politiku daného štátu, a následne z nich bude porovnávať pre prácu potrebné informácie a hodnoty, ktoré dopomôžu k odpovedaniu na nastolenú hypotézu a jej alternatívne odpovede. Záujmom práce budú kvalitatívne dáta, ktoré poskytnú dostatočné informačné zázemie aby práca bola schopná identifikovať základné prvky politiky a možnosti ovplyvňovania dvoch analyzovaných veľmocí. Následne budú tieto súbory dát porovnávané v komparatívnom výskume a bude skúmaný ich vzájomný vplyv na regionálne dianie a svoje kroky v reakcii na toto dianie a že či ich zmeny vplyvu so sebou súvisia, nadväzujú alebo prípadne na seba nemajú priamy dopad. Komparatívna metóda skúmania je jedným z druhov štatistických metód, kde sa porovnávajú dva alebo viaceré súbory dát, z ktorých sa následne vyhodnotí záver (Bukhari, 2011).

Pre výskum je tiež nutné určiť nezávislé a závislé premenné, ktoré nám budú určovať kauzálny vzťah medzi dátami a informáciami a poskytnú nám potrebný prehľad o

možnostiach Spojených štátov a Ruska ovplyvňovať dianie v predmetných skúmaných krajinách. Závislou premennou bude teda vplyv Washingtonu a Moskvy na dianie v regióne a možnosti ovplyvňovania. Nezávislé premenné, ktoré spôsobujú dané zmeny vplyvu budú v prípade tejto práce charakterizované v okruhoch tak, aby sedeli do už vyššie spomenutých troch podkategórií. V politickej oblasti budú nezávislými premennými strategické a bezpečnostné záujmy stanovené oficiálnymi dokumentami a vyjadreniami čelných štátnych predstaviteľov, ako aj iniciatívy na vedenie mierových rozhovorov a ich reálny dopad. Tiež budú spomenuté možnosti priameho ovplyvňovania politického procesu v danej krajine cez rôzne diplomatické cesty. Vo vojenskej oblasti budú nezávislými premennými vojenské možnosti veľmocí, ich intervencie a z toho následne vyplývajúca výhodnejšia pozícia, miera vojenského zapojenia a tiež reálny vplyv na bojisko. V tejto podkategórii sa budú skúmať možnosti využitia vojenskej sily na zmenu pomerov síl a tiež vplyv, ktorý tieto jednotky projektujú na štát a jeho okolie kde sa nachádzajú. V poslednej ekonomickej podkategórii bude nezávislou premennou ekonomická sila veľmocí a ako sú pomocou nej veľmoci schopné prinútiť menšie štáty k spolupráci a dohodám. Konkrétnymi premennými v tomto prípade budú investície do infraštruktúry, finančná pomoc ako aj možnosti sankcií.

2. Prehľad existujúcej literatúry

Vzhľadom na komplexnosť a aktuálnosť situácie v Sýrii a Líbyi nie je možné presne časovo ohraničiť pôsobnosť diplomovej práce, nakoľko udalosti podliehajú neustálemu vývoju a medzinárodný systém s jednotlivými hráčmi sa premieňajú spolu s nimi a snažia sa adaptovať. Toto adaptovanie má za následok neustále zmeny v politike, postojoch a aj formovaní spojenečtiev v celom regióne, čo spôsobuje, že celková uchopiteľnosť sledu udalostí môže byť komplikovanejšia a správanie jednotlivých aktérov ťažšie spracovateľné. Z toho vyplýva aj veľká roztrieštenosť čo sa týka spracovávania regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky a množstvo uhlov pohľadov autorov, ktorí sa sústreďia na rôzne aspekty politického života.

Napriek tomu, že existujúca literatúra pokrýva široké oblasti ohľadom diania na Blízkom východe, kde je mnoho zdrojov analyzujúcich konkrétne kroky a akcie Spojených štátov a Ruska, väčšina týchto diel sa sústreďí na jeden konkrétny aspekt diania alebo politiky, a pokiaľ to aj je zasadené do nejakého kontextu, tak je to väčšinou len všeobecné zhrnutie. Cieľom tejto práce je však porovnávanie politiky a prístupu Washingtonu a Moskvy, ako aj ich vzájomné vzťahy, prepojenosť a prípadné možnosti vzájomného ovplyvňovania krokov v medzinárodnom systéme, čím práca rozširuje informačné pole ohľadom bezpečnostnej problematiky regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky a zúžitkováva informácie z ostatnej literatúry na vytvorenie celkového obrazu situácie, v ktorom bude správanie veľmocí ako aktérov v medzinárodných vzťahoch lepšie pochopiteľné a bude možné ho zasadiť do kontextu kde ich kroky budú mať racionálne vysvetlenie.

Existujú však základné charakteristiky, na ktorých sa väčšina autorov vie zhodnúť a aj ich priamo pomenovať, nakoľko sú jasne definovateľné a v súčasnej situácii sa podieľajú na tvorbe prostredia Blízkeho východu a severnej Afriky. Prvou charakteristikou, na ktorej sa autori zhodujú, je zhrnutie súčasnej situácie ako prechodného obdobia začatého Arabskou jarou, kedy iníciaľne požiadavky na demokratizáciu spočiatku nachádzali ohlas medzi štátmi v regióne, avšak celková situácia v konečnom dôsledku prispela k upevneniu sily autoritárskych režimov a k žiadnej výraznej zmene regionálnych politických systémov nedošlo. Toto prechodné medziobdobie zároveň vytvorilo nestabilitu, nakoľko sa situáciu snažili využiť nielen regionálni a globálni aktéri, ale aj neštátne organizácie ako napríklad

rôzne náboženské alebo extrémistické skupiny (Aras, 2021). Ďalšou charakteristikou, ktorá sa dá nájsť v mnohých dielach, je absencia stabilného regionálneho politického systému. Komplikovanosť situácie donucuje aktérov byť dynamickými, čo spôsobuje vytváranie rôznych krátkodobých spojenectiev medzi subjektami, ktoré by sa tradične k takému kroku neodhodlali alebo by k tomu neboli nútení. Treťou charakteristikou, ktorá bola postrehnutá mnohými autormi, je vyostrenie súperenia regionálnych veľmocí ako Saudská Arábia, Irán alebo Turecko, ktoré sa snažia využiť situáciu na získanie výhody nad svojimi protivníkmi a zvýšenie vlastného vplyvu na ostatné štáty (Dehshiri, 2020). Okrem týchto hlavných charakteristík sa v dielach autorov nachádzalo ešte niekoľko spoločných tém, ktoré však budú rozobraté nižšie v ďalších kapitolách.

Okrem spoločných charakteristík však treba pomenovať aj oblasti, v ktorých sa tieto diela nachádzajú a čo riešia. Pri prehľade literatúry je možné spozorovať niekoľko hlavných myšlienkových prúdov, ktoré opisujú situácie z rôznych uhlov pohľadu a ponúkajú možné vysvetlenia. Prvým súborom tém, ktorý autori zaoberajúci sa regiónom Blízkeho východu a severnej Afriky popisujú, sú možnosti mierových rokovaní a soft power hlavných aktérov, ktorí sa pomocou týchto nástrojov snažia riešiť a upravovať situáciu vo svoj prospech. Spomínané sú tu hlavne rôzne formáty vytvorené Spojenými štátmi a ich spojencami, ako aj formát Astana-Soči vytvorený Ruskom (Kostelyanets, 2019). Autori tiež riešia vznik, priebeh, dôsledky a efektivitu týchto rokovaní, ako aj ich reálny prínos k situácii a vyriešeniu konfliktov. Ďalšou prebranou témou je geopolitika a multipolarita, kde autori riešia politické a geopolitické dôsledky konfliktov prebiehajúcich v regióne. Okrem postavenia svetových a regionálnych veľmocí sa rieši aj vzostup neštátnych aktérov, ktorí svojou činnosťou výrazne zasahovali a zasahujú do vývoja Blízkeho východu a severnej Afriky. Treťou veľkou skupinou tém, ktoré autorské kolektívy riešia, sú regionálni aktéri, ich politika, spojenectvá a tiež ich správanie a postavenie v medzinárodnom systéme. Popisujú ich konflikty, historickú a náboženskú rivalitu, ako aj ich pôsobenie na ich najbližšie okolie a tiež ich podporu rôznym organizáciám, pomocou ktorých sa nepriamo snažia rozšíriť svoj vplyv (Dehshiri, 2020). Nezanedbateľnú rolu majú aj nezainteresované štáty v regióne, nakoľko ich situácia priamo ovplyvňuje a ako zoskupenie môžu presadzovať rôzne zmeny v politike. Presadzujú krátkodobejšie spojenectvá zamerané na riešenie konkrétnych problémov ktoré ich trápia, a snažia sa diverzifikovať svoj potenciál na nájdenie nových partnerov či už na politickej alebo ekonomickej úrovni (Kausch, 2015). Štvrtou a poslednou skupinou tém je vojenská oblasť, v ktorej autori riešia dôvody, pozadie a ciele vojenských

intervencií Washingtonu a Moskvy a zapojenie či už regulárnych jednotiek v Sýrii alebo neregulárnych v Líbyi. Ako spoločný menovateľ intervencií uviedli obidve krajiny boj proti Islamskému štátu a náboženským extrémistom, avšak aj Spojené štáty a aj Rusko si k tomuto cieľu pridalo niekoľko ďalších cieľov a dôvodov, ktoré súvisia s geopolitikou a rozširovaním vlastného vplyvu v regióne. Pre Spojené štáty bol podnetom pre intervenciu útok chemickými zbraňami, ktoré pripísali Bašárovi Asadovi a ktorý slúžil ako zámienka pre vyslanie striel Tomahawk na základne vládneho režimu. Pre Rusko bolo naopak podnetom postupné strácanie územia kontrolovaného sýrskymi vládnymi silami a hrozba, že Damašek padne a Moskva stratí jediného stabilného spojenca na Blízkom východe. Avšak pre Rusko bolo v hre viac, ako poznamenávajú autori a dávajú do pozornosti leteckú základňu v Hmeimime a námornú v Tartúse, ktoré sú jednými z mála základní, na ktorých má Rusko stálu posádku mimo svojho územia. Niektorí autori tiež konštatovali, že rozsahom a použitím sily aj zo vzdialenejších oblastí ako Kaspické more, z ktorého ruské námorníctvo ostreľovalo pozície ISIS a sýrskej opozície, narušila Moskva globálny monopol Spojených štátov na používanie silových praktík v celosvetovom merítku, ktoré si Washington nárokoval od rozpadu Sovietskeho zväzu (Thornton, 2019). Taktiež chce touto intervenciou Moskva ašpirovať na status globálnej veľmoci, ktorý sa snaží dotvárať pomocou už vyššie spomenutých soft power praktík v kombinácii s dominanciou na bojovom poli, čo jej zaručí miesto pri mierových rokovaníach a zvýši šancu naklonenosti Sýrskej vlády voči Rusku. Na záver vojenskej oblasti treba ešte spomenúť autorov ktorí dávajú do pozornosti okrem vyššie spomenutých aj iné dôvody, ako napríklad získavanie operačných skúseností alebo tréning a testovanie nových druhov zbraní a taktík boja proti neštátnym zoskupeniam.

3. Historický prehľad

Kapitola o historickom prehľade bude rozdelená do dvoch častí, v ktorých sa budú rozoberať vzťahy, správanie a záujmy Spojených štátov a Ruskej federácie od konca studenej vojny do začiatku Arabskej jari.

3.1. Americká politika v rokoch 1991-2011

Pokiaľ chceme plne analyzovať a porovnať zmeny vplyvov Spojených štátov a Ruska v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky, je dôležité zasadiť túto analýzu do historických súvislostí – politických, ekonomických, vojenských aj sociálnych, nakoľko mnoho charakteristík súčasného správania veľmocí vyplýva práve z historických vzťahov, ktoré formovali a vytvárali situáciu, v ktorej sa región momentálne nachádza. Preto budem v tejto historickej časti krátko analyzovať politiku Washingtonu a Moskvy voči štátom nachádzajúcim sa v regióne od konca studenej vojny, nakoľko to bol jeden z dôležitých míľnikov s veľkým dopadom nielen na medzinárodné spoločenstvo ako celok, ale hlavne na oblasť Blízkeho východu a severnej Afriky. Rozpad Sovietskeho zväzu a kompletná reštrukturalizácia medzištátnych vzťahov a regionálnej politiky dala spočiatku MENA (krajiny Blízkeho východu a severnej Afriky) regiónu nádej na zmenu pomerov a celkový posun k regionálnej stabilite a bezpečnosti. Avšak v realite boli tieto procesy aplikované inak než si to aktéri pôvodne predstavovali.

Americká zahraničná politika voči regiónu Blízkeho východu sa historicky, odkedy sa Spojené štáty začali aktívne zapájať do diania v oblasti v päťdesiatych rokoch, sústredila okolo niekoľko hlavných pilierov – zadržiavanie Sovietskeho zväzu, zabezpečenie prísunu a toku ropy a podpora Izraela (Moss, 2000). Keď sa po konci studenej vojny a rozpade ZSSR medzinárodná situácia zmenila, tak v zahraničnej politike postupne pribudol ešte jeden dôležitý faktor – podpora demokratizačných procesov a liberalizácia (Scott, Carter, 2015). Pri pohľade na kontinuitu americkej politiky voči regiónu môžeme pozorovať dve výrazné udalosti, ktoré prispeli k zmenám v správaní a prístupe k jednotlivým problémom, ako aj možností riešenia konkrétnych situácií. Prvá udalosť je už vyššie spomenutý koniec studenej vojny, ktorý z Washingtonu vytvoril jedinou supervelmoc a umožnil mu aktívnejšie sa

angažovať v procesoch ovplyvňujúcich politiku v regióne. Druhou udalosťou sú útoky na Svetové obchodné centrum v New Yorku, ktoré prinútili Spojené štáty prehodnotiť niektoré svoje postoje a prispeli k ešte väčšiemu zapojeniu sa do diania, kedy ako odpoveď na útoky zahájili vojny v Afganistane a neskôr v Iraku a začali sa priamejšie zapájať do politiky regiónu a ovplyvňovania politických procesov.

V politickej oblasti sa do septembra 2001 snažili Spojené štáty pôsobiť rovnomerne v celom regióne a ovplyvňovať ho, avšak ich výrazná podpora Izraelu nekorešpondovala s predstavami ich arabských partnerov, ktorí boli pod tlakom verejnej mienky donútení zaujať stanovisko voči americkému ignorovaniu izraelského ostrelovania v pásme Gazy a aktivitách v južnom Libanone. Pobúrení americkou zaujatosťou, štáty zálivu sa postupne začali osamostatňovať v politických rozhodnutiach, čo nemalo priaznivý vplyv na rozširovanie americkej vojenskej prítomnosti na Arabskom polostrove (Dannreuther, 2012). Tieto štáty, na čele so Saudskou Arábiou, kľúčovým spojencom Spojených štátov v regióne, odsúdili americké ostrelovanie Iraku v roku 1996 a pod hrozbou zvýšeného tlaku od islamských milícií vo vlastných krajinách zaujali neutrálne stanovisko, čo prispelo k oslabeniu amerického vplyvu. Zároveň Washington, v súlade s Clintonovu politikou rozširovania demokracie, kontinuálne od konca studenej vojny výrazne zvyšoval finančnú pomoc v ekonomickej oblasti cez USAID (Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj) na podporu demokratizačných procesov v mnohých krajinách Blízkeho východu a severnej Afriky (Scott, Carter, 2015).

Avšak, ako mnohí autori poznamenávajú, táto pomoc na boj za ľudské práva a demokraciu má aj svoju druhú stranu, a to konkrétne očakávania podporovateľa, ktoré vyplývajú z jeho zainteresovanosti v konkrétnej problematike. Obzvlášť pre štáty ako USA, ktoré si so svojim robustným rozpočtom môžu dovoliť zvyšovať výdavky a podporu druhým krajinám, to ponúka rozšírené možnosti ako nepriamo ovplyvňovať dianie v iných krajinách. Kontext, v ktorom sa táto pomoc naskytuje, je tiež extrémne dôležitý, nakoľko určuje mieru zapojenia sa cudzích aktérov do financovania konkrétnych procesov, keďže primárnymi cieľmi každej veľmoci v oblasti podpory druhých štátov sú vlastné bezpečnostné, politické a strategické záujmy, až za ktorými nasleduje ekonomické zlepšenie a stav ľudských práv konkrétneho štátu, kde podporu posiela (Richman, 1991)

Toto správanie však vytvára mnohé kontradikcie, ktoré vo svojom článku „Paradoxy americkej politiky na Blízkom východe“ zhrnul Mahmood Monshipouri (Monshipouri, 2002). Opisuje tam možnú inú odpoveď na útoky zo septembra 2001 a ponúka niekoľko

pohľadov do vnútra myslenia arabských štátov. Ako prvý paradox uvádza diplomaciu a mierové procesy, kde na jednej strane Washington jednoznačne stojí za Tel Avivom a na strane druhej sa snaží sprostredkovať mierové rokovania medzi Izraelom a Palestínou, kde je však jeho pozícia ako mediátora kontraproduktívna, lebo svojou zaujatosťou produkuje ďalšie negatívne nálady a dáva priestor radikálnym názorom a skupinám, ktoré ich sú ochotné presadzovať. Toto pobúrenie verejnej mienky má negatívny dopad na vlády v regióne, ktoré sú následne nútené tlakom vlastného obyvateľstva zaujať iné postoje, než by si Spojené štáty priali a dostávajú sa tým do nepríjemnej pozície, ktorá ich následne oslabí. Druhým paradoxom, ktorý autor spomína, je americká ropná politika a jej závislosť na dovoze tejto suroviny. Na jednej strane vzájomný obchod podporuje upevňovanie pozícií priateľských režimov, na druhej strane ich však dáva pod už vyššie spomínaný tlak zo strany vlastného obyvateľstva. Pokiaľ k tomu prirátame problémy s nacionalistickými politikmi, ktorých cieľom je znárodnenie ropných spoločností, tak tým pre Washington vznikajú bezpečnostné a finančné problémy navyše, keďže je nútený držať pomerne veľkú vojenskú silu v regióne na prípadnú reakciu na nejaký problém, ktorá zároveň pôsobí negatívne na nálady lokálneho obyvateľstva. Tretím spomínaným paradoxom je politika sankcií, ktorá nespĺnila svoje ciele, ktoré jej boli stanovené a iba viedla k zvýšeniu nestability a napätia v regióne, ako aj k protestom amerických spojencov. Nakoľko sankcie uvalené Washingtonom na Irak sa minuli účinku, lebo nedokázali obmedziť jeho vojenské aktivity a kontinuálne porušovanie ľudských práv, tak Amerika čelila zvýšenej kritike medzinárodného spoločenstva, obzvlášť po nešťastnom výroku Madelaine Albrightovej o tom, že utrpenie irackého ľudu je cena ktorú musíme zaplatiť za odstránenie Saddáma Husajna. Štvrtým paradoxom popísaným v Moonshipouriovom článku je americká podpora autoritatívnym štátom, ktorá núti Washington privierať oči nad porušovaním ľudských práv a demokracie v štátoch ktoré považuje za strategických partnerov, ako napríklad Saudská Arábia alebo Kuwait. Toto americké správanie má svoje racionálne korene, keďže napriek svojej výraznej vokálnej podpore pre boj za demokraciu a ľudské práva, Amerike sa v regióne Blízkeho východu lepšie spolupracuje s autoritatívnymi režimami, nakoľko jej to zaručuje bezpečnejší prístup k ropným zásobám, ktoré by v inak demokratickej arabskej krajine mohli podliehať tlaku nacionalistov na znárodnenie. Už vyššie spomínaná politika sankcií je delená presne podľa modelu priateľ – nepriateľ, kedy je porušovanie ľudských práv u spojencov ignorované a u nepriateľov ako Irán, Irak a Líbya je to dôvodom pre zavedenie širokospektrálnych sankcií. Práve táto kontradikcia amerického správania spôsobila

najväčšiu škodu na morálnom statuse USA v regióne a tiež na vzťahoch voči ostatným menším arabským štátom, ktoré sú si vedomé amerického pokrytectva.

Ďalším popísaným paradoxom v článku je militarizácia spojená so snahou o zastabilizovanie. Na jednej strane predáva Amerika veľké množstvo zbraní do mnohých krajín v regióne, ktorým chce zabezpečiť status quo a dostatočné zabezpečenie, avšak na druhej strane toto vyzbrojovanie neprispelo k upokojeniu nálad v regióne, ale práve k ich vyhroteniu. Masívne dodávky zbraní neprispeli k otvoreniu a demokratizácii štátov v oblasti, ale naopak ich ešte viacej znemožnili, nakoľko prozápadným štátom, ktoré sú vyzbrojované za svoje kapacity, to môže v konečnom dôsledku uškodiť a viesť k ich pádu, ako napríklad Američanmi podporovaný Iránsky Šáh, ktorého pád iba zvýšil nestabilitu v regióne. Šiestym paradoxom je absencia jasných línií spojenec – nepriateľ, kedy sú USA ochotné tolerovať svojim strategickým spojencom mnohé prešľapy, ako napríklad Saudskej Arábie to, že väčšina útočníkov na Svetové obchodné centrum v roku 2001 pochádzala práve odtiaľ, alebo ako Pakistan, ktorý sa postaral o to, aby Taliban vzrástol a nabral na sile. Nakoľko Spojené štáty nemajú jasne definované kto je bojovník proti terorizmu, spôsobuje to veľké problémy v dosahovaní skutočných výsledkov vo vojne proti terorizmu a v zvyšovaní regionálnej stability. Napríklad Spojené Arabské Emiráty a Saudská Arábia sú primárnymi financovateľmi wahhábizmu a islamských škôl, ale USA slovami prezidenta Busha definovali „os zla“ ako Irán, Irak a Severná Kórea, pri ktorých však postrádajú jasné dôkazy o ich angažovanosti vo financovaní extrémistických skupín. Toto rozdelenie môže pôsobiť kontraproduktívne, nakoľko napríklad Irán bol podporovateľom Severnej aliancie v boji proti Talibanu a Teherán mal výrazný záujem o zastabilizovanie situácie na svojich hraniciach, keďže z Afganistanu prijal aj veľké množstvo utečencov, no toto zaradenie medzi nepriateľské krajiny môže mať negatívny dopad na smerovanie jeho zahraničnej politiky. Posledným paradoxom, ktorý autor vo svojom článku opisuje, je vzťah moci a prepojenosti. Spojené štáty, napriek tomu, že sú hegemónom na svetovej scéne, stále nedokážu vyriešiť silou a vojenskou podporou všetky problémy v regióne, čo ich nútilo upustiť od unilateralizmu a obracať sa na svetovú komunitu ohľadom podpory svojej politiky, ako napríklad pri tvorbe koalície ochotných. No mnohí poznamenávajú, že táto zmena orientácie je len kozmetická, nakoľko Washington nepriamo vyvíja tlak na spojencov a priateľské krajiny, aby sa do koalície pridali a tým zvýšili jej medzinárodnú váhu a uznanie priateľských režimov, cez ktoré USA následne vedú ovplyvňovať dianie v regióne. Agresívna rétorika spojených štátov voči určitým režimom len umocňovala pocit

amerických spojencov, hlavne Európskych krajín, o tom, že flexibilné aliancie oslabujú celkovú pozíciu NATO a tým pádom sa stavali ku všetkým americkým krokom v regióne s určitým odstupom a zdržaním (Monshipouri, 2002).

V posledných rokoch pred Arabskou jarou trpela americká politika voči Blízkemu východu stále rovnakými problémami, aké boli popísané vyššie. Zvyšujúca sa nespokojnosť bežných obyvateľov blízkovýchodných krajín plynúca z viacerých faktorov, ako zlá ekonomická situácia a vysoká nezamestnanosť, začala vyvíjať tlak na národné vlády a autoritatívne režimy, ktoré sa následne zrútili. Demokratizačné procesy však neboli pod palcom Spojených štátov, keďže prevládajúci anti-amerikanizmus vyplývajúci z americkej podpory strnulých diktátorských režimov svojou silou prekvapil plánovačov v Bielom dome (Karim, 2011).

3.2. Ruská politika v rokoch 1991-2011

Oproti Spojeným štátom mala politika Ruskej Federácie voči regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky po roku 1991 odlišné základy, z ktorých mohla budovať svoj vplyv a presadzovať svoje strategické záujmy. Po rozpade Sovietskeho zväzu sa Rusko nachádzalo v situácii, kedy sa, na rozdiel od USA, ktoré z konca studenej vojny ťažili, muselo potýkať s početnými ekonomickými a politickými problémami, ako aj s množstvom novovzniknutých štátov na svojich hraniciach a vo svojej periférii. Keďže niektoré z týchto nových štátov boli moslimské, čím sa hneď stali predmetom záujmu regionálnych moslimských veľmocí, bola Moskva nútená balansovať svoju novú zahraničnú politiku vyrovnanejšie, keďže zrazu musela bojovať o vplyv vo svojej bývalej exkluzívnej zóne (Freedman, 2001). Na rozdiel od Sovietskeho zväzu, ktorý viedol svoju zahraničnú politiku hlavne v rovine studenej vojny a ideologického súperenia a tomu prispôboval svoje správanie v medzinárodnom systéme, nový Ruský štát pod vedením Jelcina bol nútený vykonávať politiku voči Blízkemu východu a celkovému moslimskému svetu oveľa pragmatickejšie, k čomu ho nútilo niekoľko faktorov.

V politickej oblasti bolo prvým faktorom spolitizovanie zahraničnej politiky na domácej scéne, kedy voči Jelcinovi nepriateľsky naladená Duma, v ktorej prevládali pravicoví nacionalisti, pôsobila problémy a nútila ho podriaďovať niektoré svoje kroky na

Blízkom východe jej požiadavkám, čo následne vytváralo rozporuplný obraz o smerovaní ruskej zahraničnej politiky. Druhým faktorom bolo rozpadnutie bezpečnostného koridoru a potreba vytvorenia novej bezpečnostnej stratégie pre štát, keďže väčšina obranných systémov a radarov sa nachádzala v novovzniknutých republikách, ktoré kedysi tvorili hranicu Sovietskeho zväzu. V boji o vplyv v týchto republikách sa Moskva zrazu nachádzala v súboji so Spojenými štátmi a Tureckom, ktoré vycítilo príležitosť na získanie vplyvu v krajinách Strednej Ázie, s ktorými zdieľa spoločnú kultúru a zvyky. Cieľom ruskej zahraničnej politiky sa preto stalo znovuzískanie dominantného postavenia v bývalých moslimských sovietskych republikách a udržanie ich vo svojej sfére vplyvu. Ďalším faktorom bolo znepokojenie z radikálneho islamizmu, ktorý mohol ovplyvniť spoločenské dianie v sekulárnych post-sovietskych štátoch a tým následne ruský vplyv, čo donútilo Moskvu zaradiť hrozbu islamizmu medzi svoje zahraničnopolitické priority (Dannreuther, 2012).

Nejednotná zahraničná politika, časté striedanie ministrov zahraničia a obrany a Jelcinove podvoľovanie sa či už populárnej mienke alebo ustupovanie Dume, vytvorili z ruskej politiky voči Blízkeho východu niektoré zmätočné a protichodné situácie. Najviac sa to prejavilo voči regionálnym veľmociam Iránu, Turecku a do roku 2003 aj Iraku, kde Moskva často konala protichodné rozhodnutia, nakoľko decentralizácia moci v Rusku umožnila ministrom byť viac suverénnejšími. Tak sa diali napríklad situácie, kedy ministerstvo obrany dohadovalo predaj ruských vojenských systémov Teheránu, pričom počas toho iný minister kritizoval Irán za podporu radikálneho islamizmu (Freedman, 2001). Avšak celkovo bola Moskva nútená udržiavať viacmenej priateľské vzťahy s týmito krajinami, keďže boli zdrojom predaja ruskej vojenskej techniky a zdieľali spolu záujmy v trans-kaukazskom regióne a v strednej Ázii. A keďže bolo Rusko od rozpadu Sovietskeho zväzu v tomto regióne na ústupe, bolo nútené zachovať defenzívnejšie a pragmatickejšie postoje, aj za cenu dočasnej straty vplyvu.

Politika Moskvy voči Sýrii do začiatku Arabskej jari v 2011 bola budovaná na základoch, ktoré vznikli už na začiatku studenej vojny, kedy bola Sýria jedným z najbližších spojencov Sovietskeho zväzu na Blízkom východe. Avšak po rozpade ZSSR bolo Rusko nútené vybudovať nový prístup k regiónu, ktorý sa zakladal na prispôsobovaní sa medzinárodnému prostrediu a pragmatickému prístupu k riešeniu regionálnych bezpečnostných problémov (Fraihat, Yaseen, 2020). Nové Rusko-Sýrske vzťahy však na začiatku 90-tych rokov zďaleka nedosahovali takej intenzity ako pred rokom 1991 a po

počiatočných chladných vzťahoch a konfliktoch ohľadom nesplatenia sýrskeho dlhu ktorý bol ešte zo sovietskych čias sa krajiny začali koncom tisícročia zase zblížovať, čo bolo následkom nástupu Vladimíra Putina do čela Ruskej federácie. Nový prezident sa spočiatku snažil, aby Rusko bolo normálnym členom medzinárodnej komunity, ktorého názory budú rešpektované, avšak po dvoch rozšíreniach NATO a frustrácii z amerického prístupu sa rozhodol pre opätovné zintenzívnenie vzťahov medzi Moskvou a Damaškom, od ktorého si sľuboval zvýšenie ruskej bezpečnosti, prehĺbenie ekonomickej spolupráce a zvýšenie svojho vplyvu na riešenie regionálnych problémov. Sýria, ktorá po roku 2000 trpela izoláciou, uvítala obnovenie ruského záujmu a tiež si sľubovala, že aktívnejší prístup Ruska jej zaručí vyššiu bezpečnosť a pomôže vyriešiť politické a ekonomické ťažkosti. (Schumacher, Nitoiu, 2015) Avšak prístup Moskvy k regiónu pred rokom 2011 mal pragmatický tón, čo znamenalo, že si nemohla dovoliť plne zásobovať Assadov režim zbraňami, keďže sa snažila mať vyvážené vzťahy so všetkými regionálnymi aktérmi, ako aj Izraelom a Spojenými štátmi a práve veľké dodávky vojenského materiálu mohli toto snaženie zmariť. Cez intenzívne zapojenie do regionálnych procesov sa cieľom prezidentov Putina a následne aj Medvedeva stala snaha vrátiť Rusko na popredné miesto v medzinárodnom systéme, ktoré malo byť zabezpečené práve cez vplyv na Sýriu, ktorá bola jedným z mála výrazne proti-amerických štátov v oblasti, kde si mohli budovať predpolie na vstup do riešenia regionálnych bezpečnostných problémov (Lovotti, 2020).

Vo svojej politike voči Líbyi sa Moskva snažila naviazať na dedičstvo Sovietskeho zväzu, ktorý bol najväčším dodávateľom zbraní tejto severoafrickej krajiny a zároveň jej blízkym partnerom. Avšak po roku 1991 vzťahy medzi štátmi ochladli a začali sa vracieť do normálu až po zrušení medzinárodných sankcií v rokoch 1999 a 2004, kedy sa Tripolisu uvoľnili ruky na hľadanie svojho miesta v medzinárodnom priestore. Kaddáfího režim to vtedy využil a začal sa orientovať na západné krajiny, nakoľko sa domnieval, že mu to zaručí bezpečnosť a stabilitu. Avšak paralelne sa rozvíjali vzťahy aj s Ruskom, čo potvrdila Putinova návšteva v Tripolise v roku 2008, kedy sa obidve strany dohodli na početných vojenských a ekonomických kontraktoch. (Schumacher, Nitoiu, 2015) Moskva však nebola schopná plne využiť možnosti, ktoré tieto kontrakty ponúkali, nakoľko v Líbyi súperila o vplyv aj so Spojenými štátmi, Francúzskom a Veľkou Britániou.

4. Arabská jar a jej priebeh v Sýrii a Líbyi

Predmetom tejto kapitoly bude Arabská jar ako rozhodujúca geopolitická udalosť, ktorá zmenila smerovanie Blízkeho východu a severnej Afriky a podnietila zmeny v rovnováhe síl, čo prispelo k zmenám v medzinárodnom systéme. Bola dôsledkom pádu mnohých blízkovýchodných režimov, či už pomocou prevratu alebo demonštrácií, a otvorila cestu novým možnostiam vývoja politického systému v regióne. Avšak nie všetky zmeny viedli k lepšiemu, nakoľko nestabilita vytvorená pádom dlhoročných režimov podnietila boj o moc medzi politickými a ideologickými frakciami v niektorých štátoch, čo ďalej ohrozovalo bezpečnosť nie len v jednotlivých krajinách, ale aj znepokojovalo globálnych aktérov, keďže ich to nútilo prispôbiť sa a adekvátne odpovedať na situáciu. Túto nestabilitu a mocenské vákuum tiež využili rôzne radikálne islamistické organizácie a štáty exportujúce islamizmus, ktoré s pádom autoritatívnych, ale sekulárnych diktátorov uvideli svoju šancu na získanie moci a vplyvu a rozhodli sa zobrať situáciu do vlastných rúk, či už pomocou ozbrojeného boja alebo ovplyvňovania politických procesov v danej krajine. Arabská jar tiež podnietila mnoho zmien na geopolitickej a regionálnej rovine, ktoré budú v tejto kapitole stručne spomenuté a podrobne rozobraté v tej nasledujúcej.

Príčinami a problémami, ktoré viedli k udalostiam Arabskej jari by sa dali označiť tradičné problémy blízkovýchodných štátov, a to dlhotrvajúce autoritatívne vlády, kde sa na čele štátu nachádzali buď dlhoročný prezident, monarcha alebo vojenská junta. Z tejto situácie vyplýval aj nedostatok demokratizačných prvkov v spoločnosti, kde mnohé skupiny obyvateľstva, ako ženy a etnické a náboženské menšiny nemali plné práva, čo viedlo k ďalšej frustrácii a zvyšovaniu nespokojnosti (Qadir-Mushtaq, Afzal, 2017). K násilným protestom prispelo aj to že tradičné zdroje moci ako lokálne kmene a náboženský lídri neumožňovali vznik modernej demokratickej spoločnosti, v ktorej sa politická moc zákonne a mierovo prenesie z jedného politického aktéra na druhého, čím vytvorili nedostatočné demokratické zakotvenie a neumožnili bežnej arabskej populácii vyjadrovať svoje pocity inak než konfliktne.

Arabská jar ako séria demonštrácií a protestov začala koncom roku 2010 v Tunisku, kde bola katalyzátorom samovraždy pouličného obchodníka, ktorému skonfiškovali tovar, čo následne pobúrilo lokálnych obyvateľov a protestná nálada sa rýchlo rozšírila do celej krajiny, čím neskôr prinútili tuniského prezidenta Ben Aliho podať rezignáciu. Avšak

protesty sa rýchlo rozšírili aj do okolitých krajín v regióne, kde tiež panovala občianska nespokojnosť, ktorej zdrojom bolo mnoho faktorov, ako napríklad vysoká nezamestnanosť medzi mladými, nespokojnosť s politickým systémom a vôľa po reforme, dozvuky ekonomickej krízy a recesie, ktorá vypukla v roku 2008, korupcia na najvyšších leveloch ako aj prevládajúca chudoba (Ozekin, Akkas, 2014). Po Tunisku padli autoritatívne vlády aj v niektorých ostatných blízkovýchodných a severoafrických krajinách, ako napríklad Egypt, Líbya a Jemen a iné boli zatiahnuté do sérií intenzívnych a dlhotrvajúcich protestov, ako napríklad Sýria a Bahrajn. Iné štáty sa tiež potýkali s mnohými demonštráciami, avšak v nižšej intenzite a počte ako v týchto vyššie spomenutých prípadoch. V štátoch ako Saudská Arábia alebo Omán mala Arabská jar tiež odozvu, avšak v oveľa menšej miere ako v ostatných krajinách, čo bolo dôsledkom pomerne rýchlej reakcie vlád, ktoré utlmili spoločenské nepokoje uvoľnením niektorých opatrení a zlepšením ekonomickej situácie bežného obyvateľstva (Kamrava, 2012).

Avšak keby sme chceli podrobne rozobrať situáciu a priebeh demonštrácií vo všetkých krajinách, kde sa vyskytli, tak by sme na to potrebovali ďalšiu separátnu prácu, ktorá by sa tým zaoberala. Preto budú v tejto kapitole podrobne analyzované dve krajiny dôležité pre túto prácu, a to konkrétne Sýria a Líbya, v ktorých ako jediných viedla Arabská jar k dlhotrvajúcej občianskej vojne, ktorá sa stala destabilizačným prvkom pre celé ich okolie a podnietila zmeny v geopolitickej sfére.

V Sýrii mali spočiatku demonštrácie kľudný charakter, keď začali v januári 2011 a až postupom času sa vyvinuli na masívne protivládne zjazdy, na ktorých bola požadovaná zmena vlády. Jedným z dôvodov, prečo sa protesty v Sýrii neuchytili hneď, je aj široká pôsobnosť tajných služieb a strach obyvateľstva pred prípadnými represiami, nakoľko sa Assadov režim a aj režim jeho otca výrazne spoliehal na bezpečnostné zložky v utlmení protivládnych nálad (Oweis, 2011a). Ďalším z dôvodov nepokojov v krajine bola aj etnická príslušnosť Assada, keďže patrí k alawitskej menšine v prevažne moslimskom prostredí, čo zo Sýrie vytvára jedinou výnimku, kedy väčšinové obyvateľstvo protestovalo proti prezidentovi ktorý patril k menšine, v kontraste s okolitými krajinami kde bola situácia obrátená.

Na začiatku sa kľudné demonštrácie v mestách zameriavali na požiadavky demokratickej reformy a až neskôr sa vplyvom diania v okolitých štátoch a tiež vplyvom sociálnych médií, cez ktoré sa protesty zvolávali a organizovali, zmenili na masívne protivládne demonštrácie s radikálnymi požiadavkami na zmenu režimu. Assadova snaha o

potlačenie protestov pomocou armády a polície nenašla svoj úspech, keďže úmrtia civilistov pri zrážkach s režimovými zložkami naďalej radikalizovali obyvateľstvo a utvrdzovali ho vo svojich postojoch, a pohreby týchto ľudí tiež slúžili ako ideálne zvolávacie body a katalyzátory ďalších protestov. Napriek masívnemu nasadeniu represívnych zložiek a zavedenej cenzúre sa sýrskemu režimu nepodarilo demonštrácie utlmiť, k čomu sa neskôr pridali dezercie z armády aj policajných zložiek, čo postupne viedlo k vytvoreniu ozbrojenej militantnej opozície, ktorá sa neskôr transformovala na protivládne sily (Dagher, Gautier-Villans, 2012). Napriek prevládajúcemu presvedčeniu zo zapojenia radikálnych islamských skupín do inicializácie protestov sa zo začiatku radikálny islamizmus medzi rebelmi moc neuchytil, až neskôr so vzostupom Islamského štátu začal rásť počet náboženských milícií a aj ich vplyv.

Za začiatok občianskej vojny možno označiť apríl 2011, kedy začala sýrska armáda vykonávať koordinované vojenské operácie na utlmenie protestov a znovu-obsadenie miest. Ešte pred tým sa však režim pokúsil o skľudnenie nálad v krajine pomocou ústupkov, ktoré zahrňovali politickú reformu, prepustenie politických väzňov a tiež aj náboženské ústupky moslimskej väčšine. Damašek tiež v rámci uvoľňovania zrušil 50 rokov trvajúci núdzový stav, ktorý vláde umožňoval neobmedzené používanie bezpečnostných zložiek, ako aj zatýkanie opozičných politikov (Oweis, 2011b). Avšak keď tieto opatrenia neutlmili nálady obyvateľstva, začal režim koordinovane obsadzovať mestá aby potlačil demonštrácie a zastabilizoval situáciu v krajine. Zo začiatku bola sýrska armáda úspešná, nakoľko opozícia a rebeli neboli skordinovaní a nemali podporu, avšak situácia sa začala meniť ku koncu roka 2011, kedy začala opozícia dostávať ucelené vedenie, aj vďaka dezerciam vysokých vojenských predstaviteľov k opačnej strane.

Vypuknutie občianskej vojny v Sýrii malo dopad nielen na regionálne dianie, kedy sa demonštrujúci v arabských krajinách rozhodli pre zmenu politického systému, ale aj na medzinárodnú komunitu, keďže vojna prinútila milióny ľudí opustiť svoje domovy a vydať sa na cestu do Turecka a Európy, čím vyvolali masívnu utečeneckú vlnu, ktorá následne ochromila Európsku úniu. Vojna tiež prinútila veľkých medzinárodných aktérov k zapojeniu sa do regionálnych problémov, keďže v protestoch a destabilizácií videli príležitosť pre zvýšenie vlastného vplyvu v danej krajine. Problémom sa neskôr stal aj vzostup Islamského štátu, ktorý využil mocenské vákuum v Iraku a Sýrii na etablovanie militantnej náboženskej organizácie, ktorá si dala za cieľ vytvoriť svetový kalifát (Withnall, 2014). Tieto a ďalšie dôvody prinútili medzinárodných aktérov k dvom intervenciám, najprv koalíciu pod

vedením Spojených štátov, ktorá vyzbrojovala a podporovala rebelov, a potom neskôr Ruska, ktoré do Sýrie poslalo armádu na pomoc Assadovi, no tieto intervencie budú podrobne rozobraté neskôr v ďalších kapitolách.

V Líbyi mal začiatok Arabskej jari podobný priebeh ako v okolitých krajinách, kedy sa v reakcii na dianie v Tunisku začali organizovať protivládne demonštrácie s klasickými požiadavkami o zmenu režimu, reformu a o zlepšenie ekonomickej situácie. Na začiatku odpovedala vláda rozsiahlymi investíciami do budovania sociálneho ubytovania na utlmenie protestov, no zatýkanie opozičných politikov, ktorí cez sociálne siete zvolávali k protestom iba ďalej pobúrilo obyvateľstvo, čím sa následne radikalizovali. No udalosti nabrali rýchly spád po tom, čo vládne sily spustili paľbu na demonštráciu v BENGHAZI, ktorí protestovali proti zatknutiu aktivistov, čím vyvolali prudkú reakciu obyvateľstva a protivládnych aktérov (Wikstrom, 2011). Následne boli naplánované rozsiahle demonštrácie po celej krajine, počas ktorých bolo zapálených niekoľko vládnych budov, obsadená budova televízie a rozhlasu. Tým začala prvá líbyjská občianska vojna, ktorá bola poznačená bojom medzi vládnymi a opozičnými silami, ako aj intervenciou štátov NATO v odpovedi na vojnové zločiny páchané či už jednou, alebo druhou stranou. Táto vojna sa skončila v októbri 2011, kedy bol zabitý Kaddáfí v meste Sirta a opozičné sily vyhlásili oslobodenie Líbye a oficiálny koniec vojenských operácií (Al Jazeera, 2011). Avšak boje medzi roztrúsenými zvyškami Kaddáfího síl a rebelmi pokračovali aj potom, ako aj ozbrojené strety medzi rôznymi milíciami, ktoré bojovali vo vojne. Nechuť týchto milícií odzbrojiť sa, nezhody s novou vládou a nedostatočné zastúpenie v novom vedení štátu viedli k opätovnému obnoveniu bojov a druhej občianskej vojne.

Geopolitické dôsledky konfliktu v Líbyi sú podobné ako tie zo sýrskej vojny, keďže Líbya pôsobila ako bariéra na zadržovanie toku afrických migrantov do Európskej únie, čím prirodzene prestala byť po roku 2011 a stala sa strediskom pašerákov ľudí a dôležitou tepnou pri prechode cez Stredozemné more. No v prípade Líbye malo geopolitické dôsledky aj hlasovanie v Rade bezpečnosti OSN, kde Ruská federácia nevyužila svoje veto, čím umožnila schválenie rezolúcie číslo 1973 ktorá bola základom pre neskoršiu vojenskú intervenciu západných štátov a vytvorenie bezletovej zóny (OSN, 2011). Netradičné správanie Moskvy, ktorá sa v medzinárodnom prostredí snaží pôsobiť ako zástanca štátnej suverenity a nevmiešavania sa, mohlo byť vysvetlené držaním sa princípov riešenia regionálnych problémov cez nadnárodné organizácie, ktoré Rusko považuje za kľúčové prvky v globálnom systéme. Aj keď Moskva svoju absenciu obhajovala ochranou civilistov,

čoskoro pochopila, že reálny dosah na delegáciu kontrolujúcu dodržiavanie rezolúcie mať nebude, keďže kľúčové postavenie v Rade bezpečnosti a aj vo vyslanej delegácii mali Spojené štáty, Veľká Británia a Francúzsko, čo odsunulo Rusko na druhú koľaj (Reykers, Smeets, 2014). Geopolitické dôsledky schválenia rezolúcie mali pre Moskvu ďalšie implikácie, nakoľko sa zmenšila ich dôvera v partnerov v Rade bezpečnosti, keďže napriek tomu, že hlasovali rovnako, tak si Rusko a aj západní spojenci sľubovali od hlasovania každý niečo iné a tiež od reálnej implementácie, na ktorú Moskva nemala vplyv.

5. Geopolitické dôsledky Arabskej jari a jej vplyv na politiku USA a Ruska

Táto kapitola bude podrobne rozoberať dôsledky vyplývajúce z udalostí Arabskej jari a ich vplyv na medzinárodné spoločenstvo a geopolitiku, ako aj reakcie a zmeny v politike Spojených štátov a Ruskej federácie voči regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky. Rozhodujúce témy, ktorých bola Arabská jar buď katalyzátorom alebo im len vytvorila prostredie a umožnila ďalší rozvoj, je niekoľko, s tým, že niektoré na seba nadväzujú. Prvou diskutovanou oblasťou bude regionálna destabilizácia, kde sa s pádom režimov vytvorilo mocenské vákuum, ktoré sa rôzne vojenské a politické organizácie snažili využiť vo svoj prospech a získať výhody nad svojimi protivníkmi, čo uvrhlo región do dlhotrvajúcich mocenských bojov a v kombinácii s nedostatočným demokratickým zázemím to znemožnilo šancu na pokojné odovzdanie politickej moci. Druhou oblasťou, ktorá priamo vyplýva z destabilizácie regiónu, je vzostup islamistických skupín, ktoré sa snažili využiť situáciu vo svoj prospech a rozšíriť vplyv radikálneho islamu do zasiahnutých krajín pomocou vojenských metód. Treťou témou, ktorá je priamo spätá s udalosťami Arabskej jari, je migračná kríza ktorá zasiahla krajiny Európskej únie a Turecko. Pádom líbyjskeho režimu, ktorý fungoval ako bariéra pri ceste migrantov zo subsaharských štátov a ktorý zadržoval nekontrolovateľnú migráciu, sa vytvorila cesta, ktorú začali využívať pašeráci ľudí, ktorých cieľom sa stal presun cez Stredozemné more do južných krajín Európskej únie, ktoré neboli schopné efektívne pokryť a postrážiť celú svoju morskú hranicu. Kapitola bude ukončená vplyvom všetkých týchto udalostí na politiku Spojených štátov a Ruska voči regiónu, kde budú analyzované ich prispôsobovanie vzniknutej situácii a zmeny v správaní a politike, ako aj ich reakcie na udalosti ktoré formovali Arabskú jar.

Pád autoritatívnych režimov pod tlakom demonštrácií spočiatku vzbudil nádej na zmenu pomerov k lepšiemu, keďže väčšina protestov mala racionálne základy, ako zhoršujúca sa životná úroveň, neustále porušovanie ľudských a občianskych práv, útlak náboženských a rasových menšín, veľká nezamestnanosť medzi mladými a podobne. Avšak čoskoro po zvrhnutí diktátorov a ich štátneho aparátu sa zistilo, že keď ich sekulárny a autoritatívny prístup a spoliehanie sa na zastrašovanie pomocou tajných služieb utlmoval rozdielne hlasy v populácii a znemožňoval zdravý vývoj politickej scény a ich odchod vytvoril vákuum ktoré sa snažili vyplniť rôzni aktéri ktorí sa dovtedy držali v úzadí. Taktiež je dôležité spomenúť rozmanitosť názorového spektra, ktoré sa na protestoch nachádzalo,

kde sa prakticky okrem úplných krajov politického spektra a bohatej elity nachádzali všetky zložky obyvateľstva, ktoré mali prirodzene veľmi rozdielne názory na budúcnosť po zvrhnutí autokratov a nastolení volieb (El Fatih, 2015). No mnohí politickí aktéri nemali záujem o demokratizáciu, ale o získanie vplyvu v novom regionálnom poriadku, čo znemožnilo efektívnu transformáciu spoločnosti a systému z autokratického na demokratický. Napríklad v Egypte, kde po Arabskej jari vládnuce Moslimské bratstvo nebolo schopné nájsť spojencov na politickom spektre a po brutálnych represióch bolo zvrhnuté armádou, ktorá sa vrátila k starému poriadku, ktorý panoval v krajine už za Mubaraka, avšak s novými charakteristikami a prísnejšou kontrolou nad spoločnosťou (Tabaar, 2013). Tento kontrarevolučný armádny puč predstavoval prvú protireakciu starého systému na transformáciu, a dal inšpiráciu ďalším aktérom v okolitých krajinách, ako napríklad generálovi Haftarovi v Líbyi, ktorý s vonkajšou pomocou zahájil novú fázu boja o moc v krajine a posunul ju do druhej občianskej vojny, ktorá ju ďalej destabilizovala. Neschopnosť tranzitných vlád adresovať základné sociálne, ekonomické a politické problémy vyústila do výhodnej pozície kontrarevolučných autoritatívnych režimov, ktoré so sloganmi o zachovaní stability a bezpečnosti získavali naspäť stratené pozície a sympatie a podryvali autoritu prechodných vlád. Jedinou výnimkou z celého regiónu je Tunisko, ktoré napriek iniciálnym problémom dokázalo úspešne implementovať demokratizačné prvky do takej miery aby to nepoškodilo verejnú bezpečnosť a zaručilo viacmenej nekonfliktný presun moci (Netterstrom, 2015).

Ďalšou vecou, ktorá prispela k upevneniu statusu quo a zhateniu demokratizačných procesov v krajinách, kde boli zvrhnuté vlády, bolo súperenie regionálnych veľmocí, konkrétne Turecka, Saudskej Arábie a Iránu, ktoré sa z obáv o nestabilitu, demokratizáciu regiónu a celkovú stratu vplyvu rozhodli podporovať špecifické skupiny v proxy vojne, čo ďalej zintenzívnilo brutálne represie v boji o moc. Dynamika zmien po Arabskej jari viedla tiež k radikálnym zmenám v regionálnych spojenectvách a partnerstvách, kedy sa situácia v Egypte a konflikty v Sýrii a Líbyi stali zástupnými konfliktami a podnietili zmeny v geopolitickom spektre. Pokiaľ pred rokom 2011 môžeme hovoriť o dvoch blokoch, konkrétne o bloku Sýria, Irán a jemu pridružené podskupiny a potom o bloku s Egyptom, Saudskou Arábiou a štátmi perzského zálivu, tak po udalostiach Arabskej jari sa počet blokov zmenil na tri, a to konkrétne blok vedený Saudskou Arábiou, Egyptom spolu s ďalšími krajinami podporovanými Spojenými štátmi, potom blok Turecko a Katar, a posledné zoskupenie Irán, Sýria a Irak s podporou Ruska (Salloukh, 2013).

K destabilizácii regiónu prispieva aj rozširovanie pôsobnosti militantných skupín nie len v rozvrátených štátoch, ale aj v krajinách, ktoré s nimi susedia alebo sú v blízkosti. Z vojnou zdecimovanej Líbye sa po roku 2011 začali nelegálne šíriť zbrane do subsaharského regiónu, hlavne do Mali, Čadu a Nigérie, kde sa rozličné skupiny rozhodli zahájiť boj o moc s pomocou zahraničných žoldnierov a dobrovoľníkov, čo len ďalej skomplikovalo riešenie situácie a prinútilo západné štáty, hlavne Francúzsko a Spojené štáty, reagovať na udalosti zvýšenou vojenskou prítomnosťou v krajinách Sahelu (El Fatih, 2015). Avšak bola to práve podpora západných krajín represívnym sahelským režimom, ktorá bola katalyzátorom nepriateľských nálad voči týmto vládam, ktoré umožňovali drancovanie uránových zásob na úkor lokálneho obyvateľstva. Tieto vojenské a polovojenské zoskupenia sa postupom času zapojili do boja a spolu s radikálnymi náboženskými milíciami sa stali pretrvávajúcim problémom, ktorý nútil západné krajiny investovať stále viac prostriedkov do boja proti terorizmu a ďalej prispieval k destabilizácii.

Už spomínaný vzostup radikálnych islamistických milícií je ďalším geopolitickým dôsledkom vyplývajúcim z udalostí Arabskej jari a z destabilizácie autoritárskych režimov, ktoré dovtedy svojim sekularizmom pôsobili ako bariéra proti radikálnym názorom, a ich pádom sa z regiónu vytratila sila ktorá ich držala na uzde. Rozsiahle územia bez vládnej alebo inej kontroly umožnili etablovanie najrôznejších islamistických milícií, ktoré využili vákuum na upevnenie svojho vplyvu, hlavne na rozsiahlych územiach medzi Sýriou a Irakom, kde sa v roku 2014 organizácia Islamský štát zmocnila irackého mesta Mosul a zahájila ofenzívu na vytvorenie celosvetového kalifátu. Kvôli neschopnosti lokálnych vlád zatiahnutých do dlhotrvajúcich konfliktov s opozičnými silami bol Islamský štát schopný pomerne rýchlo získať rozsiahle územia na pomedzí Sýrie a Iraku a vytvoriť si základňu pre ďalší rozvoj. Zo svojho vyhláseného hlavného mesta Rakká chcel rozšíriť svoj vplyv najprv na všetky moslimské krajiny, ktoré mu podľa jeho ideológie podliehali, s tým že následne dobyje zvyšok neveriaceho sveta a vytvorí celosvetový kalifát so sunnitskou nadvládou (Withnall, 2014).

Hrozba získania reálneho vplyvu nad celou Sýriou a Irakom, ako aj vplyv ISIS na ostatné radikálne vojenské a polovojenské islamistické organizácie mal za následok reakciu medzinárodného spoločenstva, keď slúžil ako jeden z dôvodov či už širokej intervencie koalície západných krajín pod vedením Spojených štátov, alebo intervencie Ruskej federácie v Sýrii, ktoré si obidve krajiny okrem podpory režimov a skupín korešpondujúcich s ich strategickými a bezpečnostnými záujmami dali za cieľ porazenie Islamského štátu ako jeden

z hlavných cieľov boja proti terorizmu (France 24, 2014). Po sústredených vojenských operáciách a zabití jeho čelných predstaviteľov bol ISIS v roku 2019 kompletne zredukovaný na osamelé ohniská a po strate posledných pozícií v severnej Sýrii sa jeho pôsobnosť presunula cez rôzne podružné organizácie do ostatných regiónov Blízkeho východu a severnej Afriky, hlavne do pomedzí Líbye a Mali. Avšak hrozba teroristických útokov stále zostáva, keďže porážkou na vojenskom poli sa ISIS vrátil do pôvodných koľají ako podzemná teroristická organizácia a naďalej svojimi akciami spolu s ďalšími milíciami pôsobí ako destabilizačný prvok v regióne. Teroristickým organizáciám a skupinám tiež nahráva fakt, že mnoho blízkovýchodných krajín sa stále zmieta v konfliktoch ktoré vytvárajú možnosti pre ukotvenie radikálnych ideológií a bez upevnenia štátnej moci na celých územiach štátov k tomu stále budú mať prostriedky, hlavne pokiaľ majú stály prísun čerstvých síl a materiálov od rôznych organizácií čo ich podporujú.

Poslednou z hlavných geopolitických implikácií Arabskej jari bola jedna z najväčších migračných kríz od druhej svetovej vojny, kedy z arabských krajín odišli milióny ľudí, hlavne do Európskej únie a Turecka. Títo ľudia, ktorých zužovali neustále boje, konflikty a neutíchajúce civilné vojny a s nimi spojená brutalita, nedostali žiadnu podporu od medzinárodnej komunity v ich domovských krajinách, čo spôsobilo nevídanú vnútornú migráciu, ktorá spolu s nedostatkom adresovania akútnych sociálnych, ekonomických a politických problémov donútila obyvateľstvo vydať sa na cestu do bezpečnejších krajín. S pádom Líbye ako nárazníku Európskej únie, ktorý zdržiaval tok migrantov smerom na sever, sa pašerákom otvorila cesta cez Stredozemné more do medzinárodných vôd, kde migrantov už chodili zachraňovať lode pobrežnej stráže Európskej únie a Frontexu. Rozvrátená Líbya sa stala strediskom novodobého predaja otrokov a mnoho ľudí trpí v neznesiteľných podmienkach nemožné len preto, aby sa nebezpečnou cestou na gumových člnoch cez more dostali do Európskej únie. Podobná situácia je aj v Sýrii, kde brutalita Assadovho režimu hlavne v rokoch 2015-2016 prinútila mnoho ľudí opustiť svoje domovy a vydať sa do Európy. Aj keď sa títo ľudia usídlili najprv v susediacich krajinách ako Libanon a Turecko, bolo pre nich problematické sa tam etablovať, či už kvôli zlým ekonomickým podmienkam alebo nechote miestneho obyvateľstva, čo vyústilo do toho, že žili primárne na okraji miest v stanových táboroch (Bélanger, Saracoglu, 2019). Preto sa väčšina týchto ľudí rozhodla cestovať ďalej do Európskej únie za lepšími podmienkami, a ich cesta bola na rozdiel od migrantov z Líbye po súši, primárne cez Balkán.

Geopolitické implikácie migračnej krízy sa primárne dotýkali krajín Európskej únie, ktoré trpeli pod náporom prílivu ľudí z ktorých väčšina nemala možnosť nájsť si nejaké zamestnanie, čo vyústilo do napätých nálad nielen medzi domácim obyvateľstvom, ale aj medzi krajinami Európskej únie, ktoré mali na migráciu rozdielne postoje (Stokes, 2016). Zatiaľ čo južné krajiny trpeli pod náporom a žiadali rovnomerné rozdelenie migrantov, štáty strednej Európy boli zdržanlivejšie a apelovali na riešenie problémov v krajine pôvodu. Toto rozdelenie spôsobilo veľké problémy vnútri Európskej únie, keď boli niektoré krajiny napadnuté z nedostatku solidarity voči ostatným, a spôsobilo to mnoho zlej krvi a naštrbilo to vzťahy medzi západnou a východnou časťou Európskej únie, ktoré sú problematické dodnes.

Spojené štáty americké zasiahli udalosti Arabskej jari nečakane, k čomu prispelo niekoľko faktorov. Prvým faktorom bola prílišná dôvera v svoje dosiahnuté úspechy, kedy Spojené štáty stále ťažili zo svojich predošlých operácií či už v Afganistane alebo Iraku a nerátali so spontánnou a radikálnou zmenou bezpečnostných pomerov v tak rýchlom čase. Druhým faktorom bolo sebavedomie a dôvera v nastavenú politiku voči regiónu, kedy si Obamova administratíva myslela, že uspela v zmierovaní svojich arabských spojencov a Izraela. Posledným faktorom, ktorý prispel k americkému prekvapeniu, bol nedostatok pozornosti venovaný správam tajnej služby, kedy si experti mysleli, že nespokojnosť a nesúhlas s vládou môže byť tlmený úspešným ekonomickým rastom, ktorý aj arabské krajiny pred rokom 2011 dosahovali. Ďalšou súčasťou americkej politiky a celkového pokriveného obrazu o blízkovýchodných krajinách mohol byť aj ich pomerne dobrý vzťah s Izraelom, kedy s ním napríklad Egypt udržiaval nadštandardné vzťahy, čo USA upokojovalo a utvrďovalo v myšlienke nimi vedeného stabilného regionálneho bezpečnostného zoskupenia (Selim, 2013).

Preto keď ako prvé padli režimy v Tunisku a Egypte, dvoch amerických spojencov, bral Washington Arabskú jar ako ohrozenie bezpečnostného poriadku a svojich záujmov v regióne. Rýchlosť, akou sa protesty a demonštrácie šírili, znepokojovala plánovačov, ktorí sa báli o stratu vplyvu ktorá by prišla s pádom ich kľúčových spojencov, ako aj o možné spomalenie alebo zmarenie vojny proti terorizmu, ktorej súčasťou boli aj blízkovýchodné sekulárne režimy. Ďalšou oblasťou, v ktorej udalosti Arabskej jari znepokojovali Washington boli možné nepredvídateľné zmeny na trhu s ropou, ktorej ťažbu zabezpečovali práve blízke spriaznené režimy a aj možné dôsledky pre bezpečnosť Izraela, keďže po zvrhnutí autokratických vlád sa k moci dostali rôzne zoskupenia ľudí s rozdielnymi cieľmi

a záujmami, z ktorých nie všetky korešpondovali s americkými predstavami. Kvôli tomu zo začiatku Spojené štáty podporovali Ben Aliho aj Mubaraka v ich zásahoch proti demonštrantom, avšak keď už bolo jasné, že pozície týchto režimov sú neudržateľné pod verejným tlakom spoločnosti, rozhodli sa zmeniť taktiku a prejsť na podporu protestujúcich s tým, že sa zároveň snažili udržať v chode mocenské a bezpečnostné štruktúry, ktoré by naďalej slúžili ich strategickým záujmom (Al Sarhan, 2017).

V politike Spojených štátov voči Blízkemu východu a severnej Afrike vždy dominovali dva prístupy. Realistický, ktorý kladie dôraz na štátne záujmy a stabilitu v regióne a idealistický, ktorý má za cieľ presadzovanie hodnôt ako demokracia, ľudské práva a pluralizmus (Atlas, 2012). Arabská jar však posunula Washington do nepríjemnej pozície, keďže na jednej strane na základe realizmu vo svojej politike podporoval spriaznené režimy voči destabilizačným prvkom, avšak na strane druhej nechcel byť, ako veľmoc presadzujúca demokraciu, v opozícii voči volaniam o demokratizáciu, čím sa dostal medzi dva mlyny. Výsledkom tejto situácie a rozhodovania sa medzi uplatnením národných záujmov alebo hodnôt bola nejednotnosť v politickom smerovaní, ako aj rozdielny prístup voči jednotlivým krajinám, kde sa napríklad v Líbyi postavili na stranu opozície a vojensky ich podporili, zatiaľ čo napríklad v Bahrajne a Saudskej Arábii naďalej podporovali vládne režimy. Tento nejednotný prístup mal za následok ďalšie podkopanie a oslabenie amerických pozícií, keďže sa znova ukázal paradox ich prístupu, ktorý sa dá označiť sa pokrytecký a ktorý bol už popísaný skôr v práci.

Zatiaľ čo Spojené štáty brali Arabskú jar spočiatku negatívne kvôli pádom spriaznených režimov, Rusko na začiatku vívalo zmeny a požiadavky na reformu v blízkovýchodných krajinách. Reakcia Moskvy na zmeny a transformáciu politického systému protestami zasiahnutých krajín bola najprv nevýrazná, keďže reflektovala málo rozvinuté vzťahy medzi Ruskom a prvými dvomi krajinami, kde režimy podľahli tlaku, konkrétne Tunisku a Egyptu. Vývoj v týchto krajinách nemal výrazný dopad na vplyv Moskvy v regióne, avšak úspechy protivládnych protestov rezonovali aj doma, keďže v rokoch 2011 a 2012 sa v Rusku viedla polemika o budúcnosti vládnych predstaviteľov v nadchádzajúcich prezidentských voľbách a protestné aktivity opozície dosahovali vysokú účasť, čo si následne vládni predstavitelia premietli do citlivejšieho prístupu k revolúciám a zmenám režimov, ktoré sa diali na Blízkom východe (Dannreuther, 2015). No mnoho analytikov bralo protesty v arabských krajinách rozdielne od svojich západných kolegov, ktorí sa často snažili spojiť demonštrácie a protesty s volaním po demokracii. Na rozdiel od

nich mali ruskí analytici pragmatickejší názor, ktorý sa opieral o názor že dlhoročné arabské režimy sa stali príliš skorumpovanými a nemohli naďalej efektívne rozvíjať štát a prispôbovať sa požiadavkám vlastnej spoločnosti. Dôraz tiež kládli na rozdielnu politickú štruktúru regiónu, kde dôležitým faktorom nie je sloboda spoločnosti, ale rola, ktorú v nej proti demokratizácii zohráva Islam, a že zmeny režimov, ktoré sa diali, reflektovali túžbu obyvateľstva k navráteniu tradičnejších foriem vlády a ústup od sekularizmu druhej polovice 20. storočia (Fahmy, Mohamed, 2020).

Ruský postoj sa však výrazne pretransformoval v Líbyi, konkrétne v hlasovaní Rady bezpečnosti OSN, kde rozpoltenosť ruského vedenia (vtedajší prezident Medvedev bol za a premiér Putin proti) dopadla tak, že sa Moskva zdržala hlasovania, čím umožnila schválenie rezolúcie 1973 ktoré vytváralo základ pre zahraničnú intervenciu. Obidvaja predstavitelia mali svoje argumenty, s tým že prezident Medvedev, ktorý podporoval iniciatívy západných krajín, tým chcel dosiahnuť lepšiu pozíciu pre Ruskú federáciu pri jej vstupe do Svetovej obchodnej organizácie ako aj priaznivé podmienky pri dohadovaní novej START dohody, a naproti premiér Putin dával do pozornosti dlhotrvajúcu nedôveru v západné vojenské intervencie, citujúc Bosnu a Kosovo, kde pod rúškom intervencie na pomoc civilistom bolo skryté rozširovanie NATO do regiónu, s čím Moskva principiálne nesúhlasila keďže to bolo proti jej strategickým a bezpečnostným záujmom (Dannreuther, 2015). Pod zahraničnou intervenciou tiež videla zvýšenie destabilizácie regiónu a po skúsenostiach z Líbye a tam spôsobeného rozvratu sa rozhodla hlasovať proti podobnej intervencii v prípade Sýrie, keďže to už bol jej kľúčový spojenec v regióne, ktorému posielala veľké množstvo zbraní a materiálov na zvládnutie situácie. Frustrácia z využitia jeho hlasovania v prípade Líbye primäla Rusko zaujať diplomaticky konfrontačnejší postoj voči západným krajinám, než robilo dovtedy a tiež zvýšiť podporu sýrskemu režimu na jeho stabilizáciu a udržanie sa, čo v konečnom dôsledku prispelo k silnejšej pozícii Ruska pri vyjednávaniach, ktoré však budú podrobne rozobraté v ďalších kapitolách.

6. Oblasti pôsobenia vplyvov

V tejto kapitole sa práca bude zaoberať tromi oblastami pôsobenia vplyvov, ktoré už boli načrtnuté skôr a tu budú rozobraté podrobnejšie a tiež budú zasadené do regionálneho kontextu. V každej oblasti bude analyzovaný prístup Spojených štátov a Ruska a ich politika voči regiónu a ako pomocou konkrétnych prístupov dokážu projektovať svoj vplyv na určité krajiny a geopolitické procesy.

V prvej oblasti, ktorá sa bude zaoberať politickým rámcom, sa práca zozáčiatku bude sústrediť na analýzu strategických a bezpečnostných záujmov predmetných veľmocí voči regiónu a aké ciele majú stanovené. Následne budú skúmané ich možnosti viesť a byť mediátorom v mierových rozhovoroch, ktoré sa snažili a snažia vyriešiť dlhotrvajúce lokálne konflikty, ako aj ich možnosti primäť regionálnych aktérov k spolupráci a spolu-formovaniu nového regionálneho poriadku. Z toho bude následne analyzovaná aj ich možnosť formovania regionálnych aliancií za účelom presadzovania svojich strategických cieľov a tiež efektívnosť týchto spojenectiev. Analýza tejto oblasti bude zakončená v prípade Ruska prelínaním sa s vojenskou oblasťou, keďže v prípade Moskvy a jej bezpečnostných záujmov je tiež nutné spomenúť hrozbu islamizmu ktorá ohrozuje nielen blízkovýchodné krajiny, ale aj ruský severný Kaukaz, čo dodáva ďalšiu dimenziu zapojenia sa kvôli nutnosti zadržiavania radikalizácie už tak nestabilného regiónu.

Druhou analyzovanou oblasťou bude vojenská, kde sa práca bude zameriavať primárne na vojenské intervencie vykonané veľmocami, ich dopad na lokálnu politiku ako aj postavenie danej veľmoci v regióne po intervencii. Analyzované budú tiež vojenské základne a iné strategicky dôležité vojenské objekty, ktoré prispievajú k rozširovaniu vplyvu a pôsobnosti, hlavne počas vojenských operácií. Na koniec bude tiež skúmaná miera vojenskej podpory a zásobovania spriaznených krajín, vojenských zoskupení a milícií, s ktorými veľmoci zdieľajú spoločné záujmy a prekrývajúce sa strategické ciele. Ako bolo spomenuté vyššie, v prípade Ruskej federácie bude v tejto kapitole tiež analyzovaná miera zapojenia ruských občanov zo severného Kaukazu v islamistických milíciách a bezpečnostné hrozby, ktoré títo ľudia svojou angažovanosťou vytvárajú.

Poslednou spomínanou oblasťou, ktorá sa v tejto kapitole bude riešiť, je oblasť ekonomická, kde sa budú skúmať možnosti veľmocí ovplyvňovať dianie v regióne pomocou ekonomických nástrojov, ako aj miera ich finančnej a inej pomoci regionálnym aktérom. Bude tu analyzovaný dopad rôznych sankcií, ako aj investícií na fungovanie danej krajiny, ako aj následný vzniknutý vplyv ktorý cez investované peniaze projektuje konkrétna veľmoc. Dôležitým aspektom, ktorý bude spomenutý v tejto podkapitole, je tiež predaj zbraní a vojenskej techniky, ktorá hlavne v prípade Sýrie výrazne pomohla režimu udržať sa a ustáť tlak ozbrojenej opozície a islamistických milícií.

6.1. Politická

6.1.1. Spojené štáty

Základné strategické a bezpečnostné záujmy Spojených štátov v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky by sa dali rozdeliť do niekoľkých pilierov. Prvým je zabezpečenie stáleho toku strategických surovín, ako je ropa, z krajín Perzského zálivu, ako aj ochrana a bezpečnosť týchto štátov, ktoré sú kľúčovými americkými spojencami v regióne. Ďalšou dôležitou oblasťou pre amerických strategických plánovačov je podpora, ochraňovanie a zabezpečovanie štátnej suverenity Izraela, ktorý je najdôležitejším spojencom Washingtonu v regióne a od ktorého sa odvíja väčšina politiky Spojených štátov voči Blízkemu východu. S ochranou spriatelenej režimov je spojené aj zabezpečenie a udržiavanie vojenských základní, ktoré sa v nich nachádzajú, nakoľko slúžia ako regionálny stabilizačný prvok pre amerických spojencov a umožňujú rýchlu odpoveď na vzniknutú situáciu alebo nejakú vnútroštátnu alebo medzištátnu krízu. Ďalším strategickým cieľom americkej politiky je boj proti terorizmu a islamskému radikalizmu, nakoľko Blízky východ ako destabilizovaný región ponúka možnosti rozvoja týchto skupín a dáva im možnosť zmocnenia sa pokročilej vojenskej techniky, ktorá by z nich urobila serióznu silu s ktorou by bolo nutné rátať (Al Sarhan, 2017).

Napriek tomu, že tradičným prvkom americkej blízkovýchodnej politiky je už spomínaná ochrana toku surovín, predovšetkým ropy, znižujúca sa americká závislosť na dovoze ropy z tohto regiónu spôsobila odklonenie pozornosti tvorcov politiky na iné

problémy v oblasti, ako aj inde vo svete. Avšak zatiaľ čo sa Spojené štáty stále považujú za primárneho garantora neustáleho toku energií, ktorý je potrebný pre svetovú ekonomiku, jeho partneri v regióne podliehajú zvyšujúcim sa destabilizačným aktivitám Iránu, hlavného súpera Ameriky v regióne. Medzi destabilizačné prvky patrí vnútroštátny konflikt a radikálny islamský extrémizmus, ktoré vytlačili medzištátne konflikty z popredia regionálnych bezpečnostných problémov, na ktoré Washington musí reagovať. No v tomto porovnaní síl je v nevýhode, keďže Irán primárne operuje asymetrickými taktikami mierenými presne na podporu jednotlivých skupín a milícií, cez ktoré následne projektuje svoj vplyv, čo má negatívne dôsledky na americkú politiku voči regiónu, ale aj dopad na amerických spojencov, ako napríklad krajiny Európskej únie, ktoré sú najviac postihnuté destabilizačnými prvkami (ako napríklad už skôr spomenutej migračnej vlny) vytvorených kontinuálnym konfliktom v zasiahnutých štátoch (Ahmadian, 2021).

Od toho sa odvíja aj schopnosť Spojených štátov vytvárať a udržiavať regionálne spoločenstvá slúžiace ich záujmom. Zatiaľ čo stále zostávajú najsilnejšou externou veľmocou so schopnosťou širokého pôsobenia, Arabská jar sa stala katalyzátorom mnohých zmien a posunov v regionálnej bezpečnosti a správaní jednotlivých štátov, amerických spojencov nevynímajúc. Mnohé krajiny, vrátane blízkych strategických partnerov Washingtonu, sa po roku 2011 stali asertívnejšími a suverénnejšími, nakoľko začali definovať svoju politiku a národné záujmy samostatne, niekedy aj v rozpore so záujmami ich zámorského garantora. Problémom pre Spojené štáty je aj to, že záujmy lokálnych aktérov sa stali natoľko rozporuplnými a konfliktnými, že ani zjednocujúce a zastrešujúce témy, ako boj proti terorizmu a ISIS, nestačí na zmierenie nálad a primätie štátov k spoločnej akcii (Mueller & spol., 2017). Diverzifikácia cieľov a zvýšená asertivita jednotlivých lokálnych aktérov dokonca zatiahli Washington do konfliktu medzi Saudskou Arábiou a Jemenom, kde spočiatku podporoval svojho spojencu v jeho ťažení, či už poskytovaním informácií, logistickej alebo špionážnej podpory alebo zásobovaním, avšak čoskoro sa ukázalo že konflikt iba naďalej prehĺbuje regionálnu destabilizáciu a prispieva k zvýšenej ostrakizácii Spojených štátov či už na regionálnej alebo medzinárodnej úrovni.

Udalosti Arabskej jari tiež výrazne zmenili štruktúru regionálneho bezpečnostného systému, ktorý Spojené štáty kontinuálne vytvárali už od konca studenej vojny a kolapsu Sovietskeho zväzu a jeho vplyvu, kedy sa stali jediným externým aktérom schopným ovplyvňovať dianie v regióne. Zmeny režimov v Tunisku, Egypte, Líbyi, Jemene a ďalších, z ktorých mnohí boli americkými partnermi a spojencami, kompletne zmenili politické

prostredie Blízkeho východu a prispeli k ochladnutiu vzťahov, nakoľko protesty a demonštrácie a ich úspech znížil mieru viery v bezpečnosť a stabilitu, ktorú dovtedy Washington garantoval. Neschopnosť udržať svojich strategických partnerov pri moci zoči voči populárnym hnutiam a s výnimkou Líbye neochota zasiahnuť pri výraznom porušovaní ľudských a občianskych práv prispela k vytvoreniu mienky o tom, že Spojené štáty opustili svoje predošlé pozície a už nie sú schopné plne projektovať svoj vplyv a moc v regióne, do čoho spadá ochrana svojich spojencov a kľúčových partnerov (Selim, 2013). Taktiež ďalším znakom upadajúceho amerického vplyvu sú akcie podniknuté určitými štátmi, ktoré sú v rozpore s americkými plánmi a iniciatívami. Spomenúť môžeme napríklad tureckú podporu radikálnym milíciám na severe Sýrie, ako aj represie voči kurdskej menšine, ktorá tvorila základ americkej protiteroristickej politiky v Sýrii, neustále izraelské osídľovanie v Palestínskych oblastiach, ako aj nepriateľský postoj Egypta ktorý obvinil Washington z podpory Moslimského bratstva a z toho že hneď neuznal legitimitu vojenského puču (Fick, 2013).

Oslabená pozícia Washingtonu sa ukázala aj na mierových rozhovoroch, ktoré sa viedli či už ohľadom Sýrie alebo Líbye, kde prenechal primárnu iniciatívu Organizácii spojených národov a jej zástupcom. Nakoľko vtedajšia pozícia Spojených štátov ohľadom zotrvania Assada pri moci bola jasná, kedy požadovali jeho odstúpenie na začatie rozhovorov, boli počiatočné mierové rozhovory iniciované Arabskou ligou a Generálnym tajomníkom OSN poväčšine neúspešné, keďže skončili v mŕtvom bode. Situáciu naďalej komplikovala aj neochota sýrskej opozície jednať s vládnymi predstaviteľmi, dokým represie pokračujú, čo sa zmenilo až na stretnutí v Ženeve v roku 2014, ktoré bolo prvou konferenciou kde si za jeden stôl sadli obidve znepriatelené strany (Ziadeh, 2017). Po vstupe Ruskej federácie do sýrskej vojny sa konalo stretnutie ministrov zahraničia Spojených štátov, Ruska, Saudskej Arábie a Turecka vo Viedni, kde sa zhodli na vytvorení pracovných skupín na vyriešenie konfliktu, avšak čoskoro sa prejavili rozdielne názory Washingtonu a Moskvy na budúcnosť Assada, ako aj ruské obvinenie Ameriky o snahu získania väčšieho vplyvu na rokovaniach, čo opäť zhatilo mierový proces (Jahn, 2015).

6.1.2. Ruská federácia

Ruská politika voči regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky má svoje základy v líniiach nastavených ešte Sovietskym zväzom a vo vzťahu voči blízkovýchodným krajinám sa dá charakterizovať ako kontinuálna. Vplyv Moskvy po rozpade ZSSR prudko upadol, keďže kvôli politickej nestabilite a ekonomickým problémom, ktorým čelila v deväťdesiatych rokoch, nebola schopná efektívne projektovať svoj vplyv ani presadzovať strategické záujmy. No po prelome tisícročí sa začala ruská politika voči regiónu stabilizovať a naberať konkrétne rámce, kedy k pomaly upadajúcemu vplyvu, ktorý zdedila ešte po Sovietskom zväze, pribudli nové charakteristiky a faktory, ktoré následne začali naberať na strategickej dôležitosti. Po ZSSR zdedila blízke vzťahy s Iránom a Sýriou, ktoré síce prešli v 90tych rokoch turbolentnou dobou, avšak postupom času sa stabilizovali. K nim sa postupne pridali nový vývoj vzťahov so štátmi Perzského zálivu a Izraelom, ktorí dovtedy patrili výlučne do sféry amerického vplyvu. Dôvodmi, ktoré prispeli k zmene ruskej politiky a nájdeniu si nových partnerov, bola politika nezasahovania do vnútorných záležitostí cudzích štátov (toto platilo do roku 2015 a vstupu Ruska do sýrskej vojny), pragmatizmus a pripravenosť angažovať sa v spolupráci so všetkými dôležitými regionálnymi veľmocami bez ohľadu na ideologické alebo iné rozpory (Dannreuther, 2012). Táto politika mala svoje plody, kedy sa Moskve podarilo mať vyrovnané vzťahy so všetkými aktérmi na Blízkom východe, aj keď sa títo nachádzali v opozícii v iných záležitostiach – mala vyrovnané vzťahy nielen s Iránom a štátmi Perzského zálivu, ale aj medzi skupinami ako sú sekulárne sily a reformní Islamisti, čo jej na rozdiel od Spojených štátov umožnilo efektívnejšie viesť mierové rozhovory.

Ruskej federácii sa tiež podarilo lepšie adaptovať na zmeny prostredia, ktoré priniesli udalosti Arabskej jari, kedy sa na úkor vplyvu externých veľmocí do popredia dostala regionalizácia bezpečnostných problémov a zvýšila sa relatívna sila regionálnych veľmocí, ktoré začali uplatňovať asertívnejšiu politiku a presadzovať svoje strategické záujmy výraznejšie, prípadne aj v rozpore so svojim strategickým garantom (ako bolo popísané skôr v prípade Spojených štátov). Moskva tiež pochopila, že napriek suverénnejšej politike jednotlivých štátov je externá veľmoc stále potrebná, no nie vo forme súperenia veľmocí o región na základe bipolárneho videnia alebo nejakého hegemonistického pohľadu, ako to fungovalo do Arabskej jari, ale vo forme prispôsobenia sa fundamentálnym regionálnym

zmenám v bezpečnostnom systéme, kde destabilizovaný priestor vyžaduje externého arbitra vo forme mediátora a bezpečnostného garantora štátnej suverenity (Stepanova, 2018).

Uvedomenie si, že konflikty v Sýrii a Líbyi môžu byť vyriešené len na lokálnej úrovni s pomocou zapojenia regionálnych veľmocí priblížilo Moskvu ešte viac k Iránu, obzvlášť po ruskej intervencii v Sýrii v roku 2015, kedy tieto krajiny začali úzko spolupracovať a vymieňať si spravodajské informácie na efektívnejšie eliminovanie svojich protivníkov na bojisku. K zblíženiu týchto dvoch krajín prišlo aj na základe toho že Moskva nepovažuje Irán za bezpečnostnú hrozbu a tiež preto, že jej poskytuje odbytisko zbraní. Spoločnými majú aj názory o multipolárnom svete bez americkej nadvlády, kedy vidia intervencie Spojených štátov ako destabilizačný prvok pre celý región, z ktorého následne plynú ďalšie bezpečnostné problémy. Rusko sa spolu s Iránom, Irakom a Sýriou nachádza v RSII koalícii, namierenej na stabilizáciu situácie v Sýrii a obmedzovanie vplyvu Spojených štátov, ako aj boj proti radikálnemu islamizmu (PressTV, 2015). Konflikt v Sýrii priblížil Rusko aj k ďalšej regionálnej veľmoci, Turecku, s ktorým uzavrelo ešte v roku 2010 strategické partnerstvo za účelom prehlbenia politickej, ekonomickej a vojenskej spolupráce, avšak vzhľadom na nedostatok spoločnej politickej agendy a sústredenie sa viac na dosiahnutie konkrétnych regionálnych cieľov sa partnerstvo stalo viac taktické a pragmatické. Po tom, čo bolo v roku 2015 zostrelené ruské lietadlo Su-24 nad Tureckom sa vzťahy medzi dvomi krajinami zhoršili, no následná normalizácia priniesla prehlbenie vojenskej spolupráce, čo bolo dovŕšené dodávkou raketových systémov S-400, za čo bola Ankara kritizovaná od svojich spojencov z NATO, podľa ktorých získava Rusko príliš veľký vplyv nad touto krajinou (Reuters, 2020). Spolu so zvýšenou Tureckou asertivitou v podobe zapájania sa do sýrskej a líbyjskej vojny, pohraničný konflikt s Gréckom ohľadom migrantov alebo požiadavky voči Cypru sa z Turecka stáva suverénnejší a nepredvídateľnejší hráč, ktorého požiadavky bude treba brať do úvahy. Nič to však nemení na situácii, že Moskve sa za účelom nájdania partnerov na lokálne vyriešenie sýrskeho konfliktu podarilo vytvoriť z Iránu a Turecka partnerov, ktorí napriek občasným incidentom, komplikáciám a nezhodám v politike pomáhajú Rusku v etablovaní sa ako regionálneho mediátora a arbitra.

A k tejto úlohe patrí aj diplomatické úsilie o ukončenie konfliktov, či už v Sýrii alebo Líbyi, kde bolo Rusko spolu s OSN a Spojenými štátmi jedným z hlavných iniciátorov rôznych jednaní a konferencií od roku 2011, ktoré sa snažili priniesť všetky bojujúce strany k rokovaciemu stolu. Už od vypuknutia sýrskej vojny bola Moskva ochotná diplomaticky

zastrešovať Assadov režim aj pokiaľ to malo spôsobiť politickú konfrontáciu so západnými krajinami, keďže po poučení z Líbye nebola ochotná dopustiť ďalšiu zahraničnú intervenciu, ktorá by zvrhla jediného stabilného ruského spojenca v regióne, čím by sa vytvorila ďalšia destabilizácia a mocenské vákuum. No celé diplomatické úsilie sa ukázalo ako utilitárne a premyslené, keďže Rusko bolo schopné využiť svoju orientáciu ako externého arbitra vo vyhrotených situáciách, ako napríklad koncom roku 2013 keď bola americká intervencia do Sýrie na spadnutie kvôli údajnému použitiu chemických zbraní sýrskym režimom proti vlastnému obyvateľstvu. Moskva vtedy navrhla diplomatické riešenie problému, kedy sa spoločnou iniciatívou malo dohliadať na znefunkčnenie a zničenie týchto zbraní, čím prispela k deeskalácii nálad a odvráteniu vojenskej akcie (Dannreuther, 2015). Toto správanie tiež viedlo k zlepšeniu vzťahov medzi Spojenými štátmi a Ruskom, čoho výsledkom bola Ženevská konferencia v roku 2014, kde sa prvýkrát stretli všetky bojujúce strany a ktorá bola považovaná za vyvrcholenie ruského diplomatického snaženia na urovnanie konfliktu.

Po tom, čo rokovania v Ženeve uviazli po niekoľkých kolách jednaní, sa Ruská federácia rozhodla spolu s Tureckom a Iránom zastrešiť nové kolá rokovaní v kazašskej Astane, ktorá bola braná ako neutrálne územie, kde sa pred tým už viedli menšie rozhovory medzi sýrskymi opozičnými silami. Konferencia v Astane predstavovala geopolitický zlom, keďže to bol prvý druh rokovaní iniciovaný a zastrešovaný priamo Ruskom a kde Spojené štáty s ďalšími západnými krajinami boli iba pozorovateľmi (Cengiz, 2020). Pôvodný americký pohľad na konflikt, kde konštantou bolo odstránenie Assada, vystriedal pragmatickejší ruský prístup, ktorý sa sústreďoval na humanitárne problémy, ukončenie bojov a stabilizáciu situácie a spolu s aktívnym prístupom Iránu a Turecka spravil z Moskvy hlavného garantora vyvíjajúceho sa mierového procesu. Túto reputáciu si so sebou Rusko zobralo aj do líbyjskej vojny, kde bolo požiadané oficiálnou líbyjskou vládou uznanou OSN o zastrešenie rozhovorov medzi ňou a Haftarovou delegáciou.

Ďalším dôležitým faktorom pre ruské angažovanie sa v regióne je nielen hrozba rozširujúceho radikálneho islamizmu na Blízkom východe, ale aj komplikácie, ktoré to môže spôsobiť v priľahlých regiónoch, hlavne pre Moskvu citlivý severný Kaukaz. Napriek tomu že sa Rusko snaží udržiavať vzťahy so všetkými stranami konfliktov, ktoré prebiehali a prebiehajú, vrátane umiernených islamistických skupín, perspekt rozširovania sa radikálnych ideológií do len nedávno stabilizovaného regiónu je pre ruskú stratégiu neprípustný. A angažovanie niekoľkých tisícov veteránov čečenských vojen v radoch

Islamského štátu je pre Moskvu neprijemná situácia, ktorá ju núti do prijatia bezpečnostných opatrení, aby títo vojaci nepôsobili ako spiace bunky po svojom návrate domov (The Moscow Times, 2013).

6.2. Vojenská oblasť

6.2.1. Spojené štáty

Schválenie rezolúcie 1973 v Rade bezpečnosti OSN v marci 2011 pod záštitou bezletovej zóny a ochrany civilistov vytvorilo základy pre vojenskú intervenciu krajín NATO pod vedením Spojených štátov. Rýchlosť schválenia a následnej akcie bola podporená tiež hrozbou pádu mesta Bengazí, kde sa mala údajne pripravovať odplata režimu na civilistoch, ktorí sympatizovali s demonštrantami a rebelmi. Následná uplatnená bezletová zóna a sedemmesačné bombardovanie malo za následok porážku Kaddáfího režimu a jeho dolapenie a smrť v meste Sirta, čím sa vojenská operácia NATO v Líbyi ukončila v októbri 2011, napriek tomu, že nová vláda chcela predĺžiť mandát zahraničných síl ešte do konca roka.

Zo začiatku boli ohlasy v západných krajinách priaznivé, keďže sa podarilo bez väčších škôd a fyzického nasadenia vojakov dosiahnuť vytýčené ciele, čo viedlo niektorých predstaviteľov k označeniu líbyjskej intervencie za úspešný model, ktorý by mohol byť reprodukován v budúcich prípadoch (Daalder, Stavridis, 2012). No čoskoro sa začali prejavovať problémy vyplývajúce z nedostatočného dlhodobého plánovania, keďže Spojené štáty a ich západní spojenci nemali pripravený žiadny plán obnovy a ani podpory novovznikajúcej demokracii. Konflikty medzi stranami a hnutiami, ktorých jedným spojovacím materiálom bolo odstránenie Kaddáfího, sa po jeho smrti a následných voľbách zintenzívnili a spôsobili zvýšenie nestability v krajine. Rozpory medzi politickými aktérmi, neochota milícií odzbrojiť sa, kontinuálne porušovanie ľudských práv a mocenské nezhody viedli k druhej občianskej vojne medzi západnou časťou krajiny pod kontrolou vlády uznanej OSN a východnou časťou pod kontrolou Líbyjskej národnej armády pod vedením generála Haftara s podporou Egypta.

Vojenská intervencia v Líbyi a jej následná destabilizácia mali mnohé geopolitické dôsledky nielen pre región a jeho bezpečnosť, ale aj pre medzinárodný systém a správanie sa jednotlivých štátov. Prvým je reputačné poškodenie americkej politiky nerozširovania jadrových arzenálov, keďže líbyjský režim sa v roku 2003 dobrovoľne vzdal svojho nukleárneho výskumu a vojenských kapacít, ktoré odovzdal Spojeným štátom. Kaddáfího zvrhnutie a následná smrť primäla Severnú Kóreu a Irán vydať vyhlásenia o tom že líbyjská kríza naďalej utvrdzuje ich postoje ohľadom USA a že iba nukleárny arzenál je jedinou zárukou bezpečnosti, čím sa Washingtonu skomplikovala situácia pri vyjednávaniach s týmito krajinami (Kuperman, 2015). Ďalším dôsledkom intervencie je zmenené správanie Ruska, ktoré cítilo, že jeho hlas v Rade bezpečnosti OSN bol zneužitý na nechcenú zmenu režimu a slovami svojich predstaviteľov už „nikdy nedovolí, aby sa podobná situácia zopakovala“ (Dannreuther, 2015), čo môže byť brané ako vysvetlenie nemenného prístupu Moskvy voči Sýrii a podpore Assadovmu režimu. Vojenská akcia Spojených štátov tiež prispela paradoxne k destabilizácii regiónu, keďže líbyjský režim, napriek svojej historickej podpore teroristickým skupinám, spolupracoval po roku 2001 na vojne proti terorizmu a ako sekulárny autokrat sa podieľal na zadržiavaní radikálnych islamistických ideológií a milícií. Po zmene režimu sa však Líbya stala strediskom rôznych vojenských zoskupení, ktoré profitujú z nedostatku centrálnej kontroly a projektujú svoj destabilizačný element aj na susedné štáty s bezpečnostnými problémami, hlavne Mali. Všetky tieto geopolitické dôsledky mali negatívny vplyv na americkú politiku voči regiónu, nakoľko sa nielen oslabil vplyv Washingtonu na dianie v blízkovýchodných krajinách, ale intervencia a s ňou spojené odstránenie tradičných mocenských inštitúcií a inštrumentov zvýšila nestabilitu celého priestoru a uvrhla ho do dlhotrvajúcich bojov o moc, ktoré len naďalej prehlbujú problémy regiónu a pútajú medzinárodnú pozornosť.

Americké zapojenie do sýrskej občianskej vojny bolo spočiatku humanitárne, kedy bola sýrskej opozícii poskytovaná pomoc vo forme jedla, liekov a nebojových nákladných vozidiel, no čoskoro sa táto podpora pretransformovala na finančnú podporu, zdieľanie spravodajských informácií, ako aj vojenský tréning poskytnutý vybraným veliteľom opozičných rebelov. Spojené štáty vytvorili dva programy, cez ktoré prebiehal tréning povstalcov a ich organizácia, jeden cez Pentagon a druhý cez CIA, no obidva sa ukázali ako neefektívne a s príchodom Ruska do Sýrie sa stali nepotrebnými a boli zrušené (Goldman & spol, 2017). Koncom roku 2014 sa pod vedením Washingtonu konali série rozhovorov, ktorých výsledkom bolo ohlásenie globálnej koalície proti ISIS a začatie operácií na

potlačenie, obmedzenie a zhatenie ich aktivít. Koalícia začala čoskoro naplno pôsobiť vykonávaním náletov na pozície islamistov a im spriaznených skupín a v roku 2015 sa k nim pridali aj pozemné jednotky, ktoré pomáhali sýrskym rebelom a kurdským jednotkám v Rojave a neskôr pri ofenzíve na Rakká (Al-Bashir, 2014). Konštantné porušovanie ľudských práv zo strany sýrskeho režimu a jeho údajné použitie chemických zbraní voči obyvateľstvu primäli Spojené štáty v apríli 2017 začať vykonávať letecké nálety na základne vládnych jednotiek, ktoré pokračovali aj nasledujúci rok a mali za následok zmiešané výsledky. V roku 2019, kedy už bolo jasné, že Islamský štát bude porazený, Washington ohlásil, že v Sýrii ponechá malú skupinu vojakov na zabezpečovanie a ochranu infraštruktúry pod kontrolou sýrskych rebelov a stiahol sa zo severnej Sýrie, ktorú po rokovaníach prenechal v pôsobnosti Turecka.

Napriek tomu, že primárny cieľ vojenskej operácie, ktorým bola porážka ISIS, bol splnený, Spojené štáty nedokázali kapitalizovať svoje úspechy, nakoľko na Sýriu vzhľadom k opozícií voči režimu, ktorý vojnu ustál, nedokázali projektovať svoj vplyv a museli sa zmieriť s tým, že Assad pri moci zostane. Ďalším faktorom, ktorý prispel k podkopaniu amerických pozícií v regióne, bolo ponechanie kurdských milícií, s ktorými bojovali bok po boku proti Islamskému štátu, napospas Turecku, ktoré proti nim zahájilo bojové akcie, keďže kurdske milície považuje za teroristické organizácie. Toto opustenie verných spojencov, ktorí ráтали s podporou Spojených štátov voči ich vzťahu k Ankare, ďalej prispelo k celkovému dojmu z americkej nepripravenosti podržať svojich partnerov a zanechalo ďalšiu morálnu škvrnu na politike Washingtonu voči regiónu.

6.2.2. Ruská federácia

Ruská intervencia do sýrskej vojny sa začala v septembri 2015 na základe oficiálneho pozvania Assadovho režimu na pomoc v boji proti islamistickým milíciám a opozičným rebelom a zo začiatku sa obmedzovala na letecké bombardovanie pozícií Islamského štátu a sýrskych opozičných skupín v severozápadnej časti krajiny. Moskva už pred začiatkom intervencie podporovala sýrsky režim v jeho boji cez dodávky zbraní, techniky a výbavy, a po oficiálnom začiatku vojenskej operácie ohlásila že nasadenie ruských vojakov v Sýrii je permanentné (NDTV, 2017). Cieľom angažovania sa Ruskej federácie bol podľa jej predstaviteľov nielen boj proti radikálnym islamistickým skupinám, ale aj podpora sýrskemu

režimu v jeho znovu-obsadzovaní strateného územia či už od Islamského štátu alebo Spojenými štátmi podporovanej umiernennej opozície. Vojenská intervencia výrazne pomohla Assadovi získať naspäť stratené územia od opozičných síl a v kombinácii s tiež prebiehajúcou americkou intervenciou aj od Islamského štátu, čo prispelo k zásadnému stabilizovaniu situácie na bojisku v roku 2019, kedy boje prebiehali už len v určitých oblastiach a väčšina dôležitých populačných a industriálnych centier krajiny bola naspäť v rukách vládnych jednotiek.

Pre Rusko bolo angažovanie sa v Sýrii veľmi dôležité, keďže na jeho správanie a mieru zapojenia sa malo vplyv niekoľko vecí. Okrem politických faktorov spomenutých v predošlých kapitolách, ako napríklad udržanie Assada ako jediného dlhodobého blízkeho spojenca v regióne a utlmenie protestných nálad doma, sa v prípade Sýrie vyskytuje aj niekoľko vojenských faktorov. Prvým sú vojenské základne, konkrétne námorná v Tartúse a letecká v Hmeimime. Námorná základňa v Tartúse, ktorá je využívaná už od roku 1971, je jedinou ruskou námornou základňou svojho druhu mimo hraníc bývalého Sovietskeho zväzu a vďaka svojej polohe pri Stredozemnom mori má pre Moskvu dôležitý strategický význam, ktorý bol zdôraznený aj pri podpise novej nájomnej zmluvy v roku 2017, kedy jej bolo umožnené rozšíriť kapacity a modernizovať ju na používanie na najbližších 49 rokov (Nordland, 2017). Základňa tiež umožňuje prístavisko lodiam s nukleárnymi hlavicami ako aj zásobovanie pozemných jednotiek nachádzajúcich sa v Sýrii, čo zvyšuje jej strategický význam a hodnotu. Ďalším faktorom, ktorý prispel k zvýšenému angažovaniu sa Ruskej federácie v Sýrii bolo už vyššie spomenuté zapojenie ruských občanov, hlavne veteránov čečenských vojen, v jednotkách Islamského štátu a spriaznených milícií, kedy sa počet bojujúcich z Ruska vo svojom vrchole odhadoval na niekoľko tisíc. Uvedomenie si tejto situácie a prípadných bezpečnostných rizík, ktoré vyplývali z návratu týchto bojovníkov domov, prispeli k intenzívnejšiemu zapojeniu a ochote spolupracovať a byť otvorený dialógu s umiernenými islamskými skupinami.

Zapojenie sa do líbyjskej vojny bolo pre Rusko spočiatku iba diplomatické, kedy sa po intervencii krajín NATO sústreďovalo na kritiku západných krokov a upozorňovalo na negatívne destabilizačné efekty, ktoré akcie západných krajín vytvorili. V roku 2015 pri stretnutí prezidentov Ruska a Egypta v Káhire sa ruská delegácia stretla aj s líbyjskou, s ktorou preberala dodávky zbraní napriek embargu stanovenému ešte v roku 2011 (Aman, 2015). Vstup Moskvy do dejiska bojov sa udial v septembri 2019, kedy boli ruskí žoldnieri z Wagnerovej skupiny, ktorí pred tým bojovali v severnej Sýrii, vysadení pri Tripolise s

úlohou pomôcť jednotkám generála Haftara v jeho boji proti medzinárodne uznanej vláde premiéra Sarraja. Tieto jednotky v počte niekoľko stoviek až tisíc mužov mali za cieľ vykonávať špeciálne operácie, podporovať jednotky Líbyjskej národnej armády, ako aj poskytovať potrebný tréning na skvalitnenie a zefektívnenie bojových operácií (Foreign policy, 2020).

Zájmy Moskvy v tejto severoafrickej krajine nedosahujú úrovne strategických záujmov v Sýrii, čo aj zmierňuje intenzitu zapojenia sa a dáva jej možnosti balansovania medzi stranami konfliktu. Rusko tiež v Líbyi napriek svojej angažovanosti naplno aplikovalo úlohu externého mediátora, ktorého cieľom je sprostredkovať rozhovory a hľadať riešenie situácie. Morálny kredit, ktorý Moskva získala cez zastrešovanie mierových rozhovorov sýrskej vojny, jej umožnil cez diplomatické cesty úspešne projektovať svoj vplyv, keďže bola účastníkom Berlínskej konferencie, kde sa riešila budúcnosť Líbye a kde boli prítomné všetky bojujúce strany. Tak isto bola ešte pred touto konferenciou požiadaná vládou premiéra Sarraja o zastrešenie priamych mierových rozhovorov medzi ňou a Haftarovou delegáciou (Nasralla, Rinke, 2017).

Vstupom do konfliktu si Moskva sľubovala zvýšenie vplyvu na tvorbu politického procesu v krajine, ako aj upevnenie role úspešného mediátora zo sýrskej vojny. Zvýšenými možnosťami ovplyvňovania diania tiež získala výhodnejšiu pozíciu voči Európskej únii, ktorá ešte stále trpela dozvukmi silnej migračnej krízy a nedostatku jednotnej zahraničnej politiky, ktorá by pomohla vytýčiť jasnú európsku politiku voči tomuto regiónu. Svojou politikou otvorenosti voči všetkým stranám udržuje stále kontakty nielen s predstaviteľmi generála Haftara, ktorého podporuje, ale aj s oficiálne uznanou vládou ako aj s malou skupinou lojalistov združenou okolo Kaddáfího syna Saida. To ju dostalo do výhodnej pozície, z ktorej môže ovplyvňovať dianie v oblasti ako aj regionálne bezpečnostné otázky typu migrácia, obchod s ľuďmi a boj proti islamistickým milíciám.

6.3. Ekonomická oblasť

6.3.1. Spojené štáty

Ekonomická podpora Spojených štátov blízkovýchodným krajinám bola výrazná už od čias studenej vojny a po odchode Sovietskeho zväzu z medzinárodnej scény sa stali jediným hegemonom s nielen strategickými, ale aj ekonomickými záujmami v regióne. Mimo tradičného spojenca Izraela boli recipientami veľkých súm tiež krajiny ako Egypt a Jordánsko, ktoré si od spolupráce sľubovali ekonomické výhody na svetovom trhu dominovanom Spojenými štátmi a zvýšené množstvo medzinárodných investícií (Scott, Carter, 2015). No udalosti Arabskej jari prinútili Washington zmeniť svoju politiku, kde sa z budovania regionálneho bezpečnostného systému pod svojou taktovkou stal separátny a individualistický prístup k jednotlivým regionálnym aktérom, čo len odráža posun týchto krajín k separovaniu a asertívnejšiemu presadzovaniu svojich národných záujmov.

Táto situácia sa odzrkadlila aj na ekonomických vzťahoch, keďže zvýšená americká sebestačnosť v produkcii ropy a prístup k novým a efektívnejším technológiám a metódam ťaženia znížili ich závislosť na dovoze nerastných surovín z Blízkeho východu a pretransformovali ich politiku z ochrany plynulosti vlastných dodávok na iba zabezpečovanie ťažby a medzinárodného toku energií (Zulfqar, 2018). Zmena v americkom prístupe bola reakciou nielen na meniacu sa ekonomickú situáciu blízkovýchodných krajín, kedy štáty ako Izrael a Egypt nemajú objemy dovozu na úrovniach pred Arabskou jarou, ale aj na meniacu sa situáciu v medzinárodnom priestore, kedy sa dôležitým obchodným partnerom regionálnych aktérov stala ekonomicky silnejúca Čína, čo vytvára pre Spojené štáty ďalšie geopolitické problémy v rámci svojho svetového angažovania. Preto sa pod Obamovou administratívou americká politika začala viac sústreďovať na Áziu, ktorá momentálne zažíva vzostup, a odsunula ostatné regióny na druhú koľaj, čo hlavne v prípade amerických partnerov a spojencov v regióne môže pôsobiť destabilizačne na ich vývoj vzťahov s hegemonom.

6.3.2. Ruská federácia

Napriek svojmu aktívnemu politickému a vojenskému angažovaniu v dvoch regionálnych konfliktoch sa ruský ekonomický vplyv na blízkovýchodné krajiny dá označiť ako limitovaný, keďže ani pre Moskvu a ani pre regionálne štáty nie je ten druhý najdôležitejším obchodným partnerom, ktorým stále zostávajú Spojené štáty ako garantor svetového toku surovín. Ruské ekonomické záujmy sa na Blízkom východe sústredia hlavne na energetický sektor a s ním spojené ekonomiky, ako aj na nájdenie si nových odbytísk predaja zbraní, obilia a technológií. Po ekonomickej kríze v roku 2008 a kolapse svetových cien ropy sa Moskva začala zblížovať s krajinami Perzského zálivu, ktoré boli pred tým ruskými rivalmi na energetickom trhu a začali užšie spolupracovať na spoločných ekonomických otázkach a perspektívach. Toto zblížovanie vyvrcholilo podpisom novej zmluvy medzi krajinami OPEC (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu) a pridruženými štátmi v roku 2016, kedy hlavnými iniciátormi boli Rusko a Saudská Arábia a čo malo za následok ustálenie a navrátenie cien ropy na predošlé úrovne a stimulovanie ekonomickej a energetickej spolupráce medzi Moskvou a jej regionálnymi partnermi (Reed, 2016). Popri finalizovaní vzťahov s krajinami Perzského zálivu sa Rusku tiež v rámci politiky vyrovnaných vzťahov so všetkými stranami podarilo finalizovať obchodné kontrakty s Iránom, čo spolu s celkovou energetickou politikou Moskvy voči regiónu malo za následok zvýšenú diverzifikáciu exportov.

Ruské ekonomické záujmy na Blízkom východe a v severnej Afrike môžu byť rozdelené na niekoľko kategórií. Prvou je export zbraní, kde sú blízkovýchodné krajiny najväčšími kupcami vojenskej techniky hneď po Ázii. Vývoz zbraní a obchodné zmluvy medzi Moskvou a regionálnymi aktérmi podliehajú ruským strategickým záujmom a majú zabezpečovať zvyšovanie vplyvu Moskvy bez narušenia regionálnej bezpečnostnej rovnováhy zvýhodňovaním jednej strany. Na základe tohto prístupu sa napríklad určuje množstvo zbraní predané moslimským štátom, aby neboli narušené štátne záujmy a bezpečnosť Izraela, čo korešponduje s ruskou politikou vyvažovania (Stepanova, 2018). Cielenými zmluvami o exportoch vojenskej techniky tiež Moskva vyplňa vákuum, ktoré v regióne nastalo po americkom odmietnutí predaja zbraní niektorým štátom, hlavne Egyptu po revolúcii v roku 2013, čím sa jej podarilo zvýšiť objem obchodu medzi krajinami a zlepšiť vzájomné bilaterálne vzťahy.

Čo sa týka záujmov v energetickej oblasti, zlepšenie vzťahov s krajinami Perzského zálivu a uzatvorenie nových zmlúv v rámci OPEC malo za cieľ znemožniť krajinám Európskej únie diverzifikovať svoje donášky ropy a plynu, ktoré jej z väčšiny predáva práve Rusko. Preto Moskva okrem angažovania s hlavnými vývozcami ropy a plynu otvorila aj vzťahy s tranzitnými štátmi, aby zmenšila manévrovací priestor svojim oponentom a obmedzila možnosti európskych krajín. Ruská stratégia na obmedzovanie európskej diverzifikácie sa delí na niekoľko častí, kde prvou je zabezpečenie toku energií výhradne cez ruské plynovody a znemožnenie výstavby alternatívnych trás. Druhou je primätie plyn produkujúcich stredoázijských krajín na prenos plynu cez ruské plynovody, aby sa tým zmenšili šance na alternatívne trasy a stratu tranzitných príjmov. Tretou je angažovanie spolu s ostatnými blízkovýchodnými krajinami za účelom zvýšenia spolupráce v tejto oblasti a koordinácií svojich krokov za účelom dosiahnutia strategických záujmov a maximálnych ziskov (Zulfqar, 2018).

Ostatné ruské ekonomické záujmy ako export technológií, obilia a investície do infraštruktúry majú limitovaný charakter a slúžia skôr na dosiahnutie momentálnych konkrétnych výhod, nakoľko celkovo tvoria malý objem ekonomických vzťahov medzi Moskvou a blízkovýchodnými krajinami. Konkrétne bezpečnostné záujmy a ciele v tejto oblasti by sa dali charakterizovať ako narúšanie a postupné vstupovanie do regiónu, kde predtým dominovali európske krajiny a Spojené štáty, čím sa Ruská federácia stále drží stratégie využívania medzier, ktoré svojou politikou vytvorili západné krajiny.

7. Porovnanie zmien vplyvov a zasadenie do medzinárodného kontextu

V tejto kapitole sa práca bude sústrediť na zhrňujúce porovnávanie politík dvoch predmetných krajín, Spojených štátov a Ruska, voči regiónu Blízkeho východu a severnej Afriky. Analyzovaný bude nielen vplyv v jednotlivých oblastiach popísaných skôr, ale táto analýza bude zasadená do širšieho medzinárodného kontextu, kde sa bude tiež riešiť vplyv svetovej politiky na správanie aktérov v skúmanom regióne. Taktiež sa v tejto kapitole bude porovnávať vzťah medzi zmenami vplyvov a či jednotlivé akcie a kroky Washingtonu a Moskvy na seba vplývajú a majú kauzálny vzťah, alebo je ich správanie dané inými faktormi, či už zahraničnými alebo domácimi.

Politika Spojených štátov voči Blízkemu východu reflektuje zmeny v medzinárodnom systéme a geopolitike, kde zvyšujúca sa ekonomická sila ázijských krajín priťahuje väčšiu pozornosť Washingtonu kvôli nutnosti nového rozpoloženia síl. Reorientácia na Áziu, spomenutá už v predošlej kapitole, bola vytýčená už v polovici prvého desaťročia 21. storočia, kedy Spojené štáty mali väčšinu priamych bojov v Iraku a Afganistane za sebou a bolo treba vytýčiť novú stratégiu. Pod Bushovou administratívou sa začala formovať nová politika voči Číne, ktorá bola oficiálne ohlásená až Obamom v roku 2011, kde je základným pilierom odrazenie Číny od hegemonistických tendencií v regióne východnej Ázie a udržanie súčasného bezpečnostného mechanizmu pod taktovkou Spojených štátov. Základnými prvkami novej politiky voči Číne nie je sabotovanie jej ekonomického rastu alebo znemožnenie ďalšieho rozvoja, ale zvyšovanie diplomatického angažovania sa, riešenie regionálnych problémov cez spoločné platformy a rozširovanie foriem spolupráce (Silove, 2016). Táto snaha bola zacementovaná začatím spoločného Americko-Čínskeho strategického a ekonomického dialógu v roku 2009, kde sa priamym intenzívnym kontaktom mali riešiť spoločné bezpečnostné problémy a otázky. Hlavným prvkom novej stratégie Washingtonu voči Číne je budovanie, zvyšovanie a modernizovanie vojenského potenciálu Spojených štátov v regióne, ako aj ich spojencov a strategických partnerov, čo má slúžiť ako dostatočný odstrašujúci prvok voči prípadnému agresorovi. Taktiež podlieha zmenám celková bezpečnostná infraštruktúra budovania aliancií vo východnej Ázii, kedy sa americká stratégia posúva od rozdielných a asymetrických bilaterálnych aliancií k budovaniu centrálnej siete spojencov cez jednu platformu, ktorú bude mať pod svojim vplyvom. Toto je v priamom kontraste s regiónom Blízkeho východu, kde

sa Spojené štáty museli prispôbiť väčšej regionalizácii bezpečnostných problémov a upustiť od širokej siete spojencov k špeciálnemu jednotlivému prístupu.

Napriek tomu, že Spojené štáty zostávajú najsilnejším externým aktérom v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky, ich pozícia, vplyv a možnosti presadzovania svojich strategických a bezpečnostných záujmov boli výrazne ovplyvnené udalosťami Arabskej jari, ktorým sa museli prispôbiť. Už v predošlých kapitolách spomínaná regionalizácia bezpečnostných otázok prinútila Washington upustiť od svojej tradičnej pozície hegemóna, ktorú si užíval od konca studenej vojny, a prinútila ho zmeniť svoj prístup na viac individualistický a špecifický ku každej krajine v regióne. K zvýšeniu vplyvu na regionálnych aktérov nepomohol ani celkový dojem ponechania svojich spojencov a partnerov osudu, kedy im bola na začiatku vyjadrená len slovná podpora zoči voči silnejúcim demonštráciám a vo chvíli, ako Washington videl, že zmena režimu je nevyhnutná, tak sa jej (na rozdiel od Ruska v Sýrii) nebránil a snažil sa nadviazať vzťahy s novými predstaviteľmi, za čo si vyslúžil kritiku a zníženie dôvery vo svoje akcie. V kombinácii so slabnúcim ekonomickým významom regiónu pre Spojené štáty je relatívny úpadok ich vplyvu na politické a ostatné procesy a presun pozornosti k Ázii pochopiteľný a strategicky vysvetliteľný. Napriek tomu že Washington stále zostáva najsilnejším externým aktérom v regióne s početnou vojenskou prítomnosťou a záujmami vo viacerých krajinách, úpadok jeho vplyvu je prejavom dlhodobých trendov v meniacom sa prostredí medzinárodných vzťahov, ktoré udalosti Arabskej jari buď zvýraznili alebo podnietili.

Na rozdiel od Spojených štátov je treba v prípade Ruskej federácie brať do kontextu geopolitickú situáciu, v ktorej sa ocitlo po skončení studenej vojny. Rozpad Sovietskeho zväzu a s tým spojený zánik dovtedajšej zahraničnej politiky, ktorá prioritizovala export ideológie na úkor ostatných oblastí, prinútil novovzniknuté Rusko postaviť novú koncepciu prístupu k medzinárodným vzťahom od základu. Táto by sa po príchode Putina k moci a jeho konsolidácií dala charakterizovať ako nový ruský pohľad na svet a medzinárodný poriadok, ktorého základom je kritika a obmedzovanie západom pretlačovanej liberálnej demokracie, ktorá je ruskými predstaviteľmi videná ako účinná pomôcka Spojených štátov a ich spojencov pri presadzovaní ich preferovaného politického poriadku a kandidátov po celom svete (Stepanova, 2018). Naproti tomu, moderné Rusko ponúka konzervatívnejší pohľad na medzinárodný poriadok, kde najdôležitejšiu úlohu zohráva štátna suverenita a s ňou spojená stabilita spoločnosti, a kde prípadné volanie po zmene a reforme je tlmené natoľko, aby to nepôsobilo destabilizačne či už pre konkrétny štát alebo región v ktorom sa

nachádza. Tieto špecifické charakteristiky ruského správania nabrali na sile po prelome tisícročí a sú úmerne spojené s rastom a vývojom ostatných autoritárskych vlád po svete, hlavne so vzostupom Číny ako veľmoci a ako blízkeho ruského spojenca, čo Moskve dodalo nový dych a hlavne potrebný manévrovací priestor na medzinárodnom poli.

No oblasť Blízkeho východu a severnej Afriky sa nenachádza najvyššie v rebríčku ruských strategických priorít, kde súperenie Moskvy so západnými krajinami prebieha hlavne v post-sovietskych štátoch a strednej Európe. Ruské aktivity v medzinárodnej oblasti sa preto sústreďujú na zadržiavanie prenikania soft power do tejto oblasti, či už od európskych krajín alebo Spojených štátov a balansovanie mocenských pomerov inde vo svete, kde im to dovoľujú prostriedky, kapacity a situácia. Taktiež je nepísanou ideológiou ruskej medzinárodnej politiky obnovovanie stratenej veľmocenskej pozície, ktorá rozpadom Sovietskeho zväzu utráčila veľké rany, z ktorých sa Moskva dodnes nespamätala, a ktorá bola prezidentom Putinom označená za najväčšiu geopolitickú katastrofu 20. storočia. Postupné opätovné prenikanie Ruska do vedúcich pozícií v medzinárodnom systéme je prejavom požiadaviek, ktoré si na seba kladú ruskí predstavitelia a ktoré pretavili do konkrétnej presadzovanej politiky. V regióne Blízkeho východu a severnej Afriky bol pre Moskvu dôležitým míľnikom rok 2011 a udalosti Arabskej jari, ktoré dali do pohybu zmeny regionálnych bezpečnostných štruktúr a nastavení, z čoho svojim individualistickým prístupom ku každej krajine a s výnimkou Sýrie ťažila práve Moskva, ktorá na rozdiel od Washingtonu nebola zaťažená politickými neúspechmi a frustráciou arabských krajín z nedostatočnej podpory svojich partnerov, a ktorá k tomu mohla ťažiť z pomerne úspešnej sovietskej minulosti voči regiónu. Tieto zmeny v prostredí jej pomohli využiť mocenské vákuum, ktoré nastalo po postupnom obmedzovaní amerického ovplyvňovania regionálneho diania a naplno sa zhostila úlohy externého arbitra a garantora nového bezpečnostného usporiadania.

Z vyššie vykonanej analýzy môžeme vyvrátiť hypotézu, ktorou bola odpoveď na výskumnú otázku „Môžeme charakterizovať aktívne angažovanie Ruska na Blízkom východe a v severnej Afrike ako odpoveď na upadajúcu pozíciu Spojených štátov v regióne?“, nakoľko na seba akcie týchto dvoch veľmocí nemali priamy kauzálny vplyv. Napriek tomu, že môžu byť pozorované dlhodobé trendy relatívneho amerického ústupu z regiónu a tiež vzostup Ruska na medzinárodnej scéne v rámci jeho politiky revizionizmu, kauzálny vzťah v podobe priamych dôkazov, ktorý by potvrdzoval že správanie Ruskej federácie je priamo ovplyvnené oslabením amerických pozícií, nebol dokázaný. Naproti

tomu, práca so svojim výskumom ponúkla alternatívne odpovede na objasnenie ruského správania v regióne ako kombináciu zahraničnopolitických a domácich faktorov, ktoré formovali ruskú politiku a stratégiu voči regiónu. Ruský prístup voči udalostiam na Blízkom východe a vzostup jeho relatívneho vplyvu bol daný úspešnejším prispôbením sa novým regionálnym politickým reáliám, ktoré Moskva obratnejšie využila na zvýšenie svojho vplyvu a na etablovanie sa ako externého arbitra, ktorý sa snaží byť mediátorom viacerých konfliktov a mať relatívne dobré vzťahy so všetkými lokálnymi aktérmi. Napriek tomu, že vplyv, záujmy a celkový objem nasadených ľudských a materiálnych zdrojov stále ponecháva Washington ako dominantnú svetovú veľmoc so strategickými záujmami v regióne, jeho angažovanie sa aj inde vo svete, v kombinácií s vyčerpanosťou z Iraku a Afganistanu a relatívnou strnulosťou pri pomáhaní svojim strategickým partnerom pri udalostiach Arabskej jari, vytvorilo na Blízkom východe mocenské vákuum, ktoré sa Moskva rozhodla využiť vo svoj prospech.

Záver

Práca skúmala aktívne angažovanie Spojených štátov a Ruskej federácie v regióne Blízkeho východu a severnej Afriky, kde porovnávala ich správanie, politiku a presadzovanie svojich strategických a bezpečnostných záujmov, ktoré viedli k zmenám v projektovaní vplyvu na regionálne dianie. Po historickom kontexte, v ktorom bolo ich správanie zasadené do historického rámca, boli analyzované kroky a správanie predmetných dvoch veľmocí v reakcii na udalosti Arabskej jari, ako aj zmeny vplyvov ktoré s tým nastali. Pre lepšiu a podrobnejšiu analýzu bola práca rozdelená do troch oblastí – politickej, vojenskej a ekonomickej, kde sa riešili strategické a bezpečnostné záujmy, správanie a akcie aktérov v reakcii na zmeny v regionálnom usporiadaní po roku 2011. Následne boli tieto kroky zasadené do kontextu a porovnávané v rámci komparatívneho výskumu, aby sa zistila ich prípadná prepojenosť a kauzálny vzťah.

Záverom práce je vyvrátenie hypotézy, ktorou bola odpoveď na výskumnú otázku, keďže sa priama súvislosť a spojenie medzi krokmi veľmocí nenašla a namiesto toho sa správanie Ruskej federácie dá charakterizovať ako prispôsobovanie sa udalostiam za chodu, a jeho politika voči regiónu ako kombinácia zahraničnopolitických a domácich faktorov, ktoré tvarovali reakciu Moskvy na prebiehajúce udalosti. Z alternatívnych odpovedí na výskumnú otázku načrtnutých v metodológií, by sa dali potvrdiť všetky ako dielčie časti celkového obrazu, ktorý práca svojím výskumom vytvorila. Práca síce nedospela k novým prevratným záverom, ktoré by kontradikovali s prevládajúcimi trendami, avšak vyjasnila vzájomný vplyv medzi akciami a krokmi veľmocí a zasadila ich politiku do širšieho kontextu.

No treba spomenúť aj limity a nedostatky výskumu, keďže vzhľadom na to, že práca pracuje s aktívnymi udalosťami, ktoré ešte stále prebiehajú a ktoré sa ďalej vyvíjajú, nie je možné celkovo zhrnúť presné správanie veľmocí a ostatných aktérov, keďže ich pohnútky a reálne záujmy môžu byť stále utajené s tým, že vyjdú na povrch až s postupom času. Limitujúcim je aj nedostatok odbornej literatúry vyplývajúci s aktuálnosti prebiehajúcich udalostí, kde hlavným zdrojom boli odborné články a oficiálne štátne dokumenty a vyjadrenia, s tým že knižné zdroje, v ktorých je situácia spracovaná obsiahlejšie a podrobnejšie, sa momentálne nevyskytujú v potrebnom množstve a kvalite.

Téma tejto práce bude v budúcnosti ešte určite mnohokrát spracovaná, keďže je súčasťou širšej a stále prebiehajúcej konfrontácie medzi západnými krajinami so Spojenými štátmi na čele a Ruskou federáciou, ktorá sa vedie na niekoľkých frontoch a úrovniach. Analyzovanie krokov veľmocí, hlavne Ruska, je pre pochopenie jeho správania kľúčové, nakoľko nám to umožní podrobnejší pohľad na ideológiu a záujmy, ktoré ovplyvňujú politiku Moskvy voči svojmu susedstvu a svetu. Toto pochopenie správania je obzvlášť dôležité v súčasnej horúcej dobe, kedy prebieha konfrontácia na Ukrajine začatá ruskou agresiou, kde sa rozhoduje o budúcom geopolitickom usporiadaní nielen Európy, ale aj sveta.

Zoznam použitej literatúry

1. AHMADIAN, Hassan. Iran and the New Geopolitics of the Middle East: In Search of Equilibrium. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2021, 23.3: 458-472.
2. AL JAZEERA. NTC declares 'Liberation of Libya'. *Al Jazeera*. 2011.
3. AL SARHAN, Atallah S., et al. United States foreign policy and the Middle East. *Open Journal of Political Science*, 2017, 7.04: 454.
4. AL-BASHIR, Abd al-Ilah. Who Are the Syrian Rebels the U.S. Wants to Arm and Train?. *NBC News* [online]. 2014 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/who-are-syrian-rebels-u-s-wants-arm-train-n207391>.
5. AMAN, Ayah. Egypt acts as middleman for Russia-Libya arms deal. *Al Monitor* [online]. 2015 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.al-monitor.com/originals/2015/02/egypt-efforts-libya-army-russia-weapons.html#ixzz3ivXUzRz0>.
6. ARAS, Bülent; KARDAŞ, Şaban. Geopolitics of the New Middle East: Perspectives from Inside and Outside. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2021, 23.3: 397-402.
7. ATLAS, Pierre M. US foreign policy and the Arab Spring: Balancing values and interests. *digest of middle east studies*, 2012, 21.2: 353-385.
8. BÉLANGER, Danièle; SARACOGLU, Cenk. Syrian refugees and Turkey: Whose "crisis". *The Oxford Handbook of Migration Crises*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190856908.013>, 2019, 67.
9. BUKHARI, Syed Aftab Hassan. What is comparative study. *Available at SSRN* 1962328, 2011.
10. CENGİZ, Sinem. Assessing the Astana peace process for Syria: Actors, approaches, and differences. *Contemporary Review of the Middle East*, 2020, 7.2: 200-214.
11. DAALDER, Ivo H.; STAVRIDIS, James G. NATO's victory in Libya: the right way to run an intervention. *Foreign Affairs*, 2012, 2-7.
12. DAGHER, Sam a David GAUTHIER-VILLARS. Diplomats Cheer Syria General's Defection. *Wall Street Journal*. 2012.
13. DANNREUTHER, Roland. Russia and the Middle East: A cold war paradigm? *Europe-Asia Studies*, 2012, 64.3: 543-560.
14. DANNREUTHER, Roland. Russia and the Middle East: A cold war paradigm? *Europe-Asia Studies*, 2012, 64.3: 543-560.

15. DEHSHIRI, Mohammad Reza; SHAHMORADI, Hossein. Resurgence of Geopolitical Rivalry in the MENA after the 'Arab Spring'. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 2020, 14.2: 194-215.
16. EL FATIH, A. The Arab spring: Its origins, evolution and consequences... four years on. *Intellectual Discourse*, 2015, 23.1.
17. FAHMY, Dalia; MOHAMED, Eid. Arab Spring: Modernity, Identity, and Change. In: *Arab Spring*. Palgrave Macmillan, Cham, 2020. p. 1-12.
18. FICK, Maggie. Egypt-U.S. relations in turmoil: Egyptian foreign minister. *Reuters* [online]. 2013 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-egypt-usa-idUSBRE99F07220131016>.
19. FOREIGN POLICY. Russia's Role in the Libyan Civil War Gives It Leverage Over Europe. *Foreign Policy* [online]. 2020, 18.1.2020 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2020/01/18/russia-libyan-civil-war-europe/>.
20. FRAIHAT, Ibrahim; YASEEN, Taha. Evolving Trends in the Post-Arab Spring Era: Implications for Peace and Stability in the MENA Region. *Journal of Peacebuilding & Development*, 2020, 15.3: 331-347.
21. FRANCE 24. US-led coalition to battle IS group for 'as long as it takes'. *France 24* [online]. 2014 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20141203-kerry-coalition-islamic-state-brussels-nato-iraq>.
22. FREEDMAN, Robert O. Russian policy toward the Middle East: The Yeltsin legacy and the Putin challenge. *The Middle East Journal*, 2001, 58-90.
23. GOLDMAN, & spol. Behind the Sudden Death of a \$1 Billion Secret C.I.A. War in Syria. *New York Times* [online]. 2017 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/08/02/world/middleeast/cia-syria-rebel-arm-train-trump.html>.
24. JAHN, George. Russia accuses US of hijacking meetings to prepare for Syria talks, US says Moscow didn't show. *US News* [online]. 2015 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.usnews.com/news/world/articles/2015/11/12/russia-accuses-us-of-hijacking-preparations-for-syria-talks>.
25. KAMRAVA, Mehran. The Arab Spring and the Saudi-led counterrevolution. *Orbis*, 2012, 56.1: 96-104.
26. KARIM, Wazir Jahan. Stratagems and spoils in US policy in the Middle East. *Globalizations*, 2011, 8.5: 601-607.
27. KAUSCH, Kristina. Competitive multipolarity in the Middle East. *The International Spectator*, 2015, 50.3: 1-15.

28. KOSTELYANETS, Sergey V. Russia's peace initiatives in the MENA region: evaluation and prospects. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 2019, 13.4: 534-555.
29. LOVOTTI, Chiara. Russia in Syria: Between Past, Present, and Future. In: *Russia in the Middle East and North Africa*. Routledge, 2020. p. 28-51.
30. MONSHIPOURI, Mahmood. The paradoxes of US policy in the Middle East. *Middle East Policy*, 2002, 9.3: 65-84.
31. MOSS, Kenneth B. Strategic Choices in the Mediterranean: Europe, the Mediterranean, and the Middle East. *Middle East Review of International Affairs*, 2000, 4.1.
32. MUELLER, Karl P., et al. *US Strategic Interest in the Middle East and Implications for the Army*. RAND ARROYO CENTER SANTA MONICA CA, 2017.
33. NASRALLA, Shadia a Andreas RINKE. Libya's Seraj sees Russia as possible intermediary with eastern commander. *Reuters* [online]. 2017 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-libya-russia-idUSKBN15Y0PD>
34. NDTV. Vladimir Putin, In Syria, Says Mission Accomplished, Orders Partial Russian Pull-Out. *NDTV* [online]. 2017 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.ndtv.com/world-news/vladimir-putin-in-syria-says-mission-accomplished-orders-partial-russian-pull-out-1786555>
35. NETTERSTRØM, Kasper Ly. After the Arab Spring: The Islamists' Compromise in Tunisia. *Journal of Democracy*, 2015, 26.4: 110-124.
36. NORDLAND, Rod. Russia Signs Deal for Syria Bases; Turkey Appears to Accept Assad. *New York Times* [online]. 2017 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/01/20/world/middleeast/russia-turkey-syria-deal.html>
37. OSN. *Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions* [online]. 2011 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm>
38. OWEIS, Khaled Yacoub. Fear barrier crumbles in Syrian "kingdom of silence." *Reuters*. 2011.
39. OWEIS, Khaled Yacoub. Syria's Assad ends state of emergency. *Reuters*. 2011.
40. OZEKIN, Muhammed Kürsad; AKKAS, Hasan Hüseyin. An empirical look to the Arab Spring: causes and consequences. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 2014, 13.1&2: 75-87.

41. PRESS TV. Iran-Russia-Syria-Iraq coalition must prevail: Assad. PressTV [online]. 2015, 4.10.2015 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.presstv.com/Detail/2015/10/04/431948/Iran-Iraq-Syria-Russia-Bashar-alAssad>.
42. QADIRMUSHTAQ, Abdul; AFZAL, Muhammad. Arab spring: Its causes and consequences. *Journal of the Punjab University Historical Society*, 2017, 30.1: 1-10.
43. REED, Stanley. Russia and Others Join OPEC in Rare, Coordinated Push to Cut Oil Output. *New York Times* [online]. 2016 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/12/10/business/russia-opec-saudi-arabia-cut-oil-output.html#:~:text=Dec.%2010%2C%202016%20Russia%20and%20other%20oil%20producers,revenues%20to%20shore%20up%20their%20sagging%20government%20budgets>.
44. REUTERS. Erdogan says Turkey tested Russian S-400s, shrugs off U.S. objections. Reuters [online]. 2020 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/turkey-defence-russia-usa-int-idUSKBN2781HC>.
45. REYKERS, Yf; SMEETS, Niels. Losing control: a principal-agent analysis of Russia in the United Nations Security Council's decision-making towards the Libya crisis. *East European Politics*, 2015, 31.4: 369-387.
46. RICHMAN, Sheldon L. *Ancient history: US conduct in the Middle East since World War II and the folly of intervention*. Cato Institute, 1991.
47. SALLOUKH, Bassel F. The Arab uprisings and the geopolitics of the Middle East. *The international spectator*, 2013, 48.2: 32-46.
48. SCOTT, James M.; CARTER, Ralph G. From Cold War to Arab Spring: mapping the effects of paradigm shifts on the nature and dynamics of US democracy assistance to the Middle East and North Africa. *Democratization*, 2015, 22.4: 738-763.
49. SELIM, Gamal M. The United States and the Arab spring: The dynamics of political engineering. *Arab Studies Quarterly*, 2013, 35.3: 255-272.
50. SCHUMACHER, Tobias; NITOIU, Cristian. Russia's foreign policy towards North Africa in the wake of the Arab Spring. *Mediterranean Politics*, 2015, 20.1: 97-104.
51. SILOVE, Nina. The pivot before the pivot: US strategy to preserve the power balance in Asia. *International Security*, 2016, 40.4: 45-88.
52. STEPANOVA, Ekaterina. Russia and conflicts in the Middle East: Regionalisation and implications for the west. *The International Spectator*, 2018, 53.4: 35-57.

53. STOKES, Bruce. The Immigration Crisis Is Tearing Europe Apart. *Foreign Policy* [online]. 2016 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2016/07/22/the-immigration-crisis-is-tearing-europe-apart/>.
54. TABAAR, Mohammad Ayatollahi. Assessing (In) security after the Arab spring: the case of Egypt. *PS: Political Science & Politics*, 2013, 46.4: 727-735.
55. The Moscow Times. FSB Worried About Russian Fighters in Syria. *The Moscow Times* [online]. 16.5.2013 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.themoscowtimes.com/2013/05/16/fsb-worried-about-russian-fighters-in-syria-a24048>.
56. THORNTON, Rod. Countering Prompt Global Strike: The Russian Military Presence in Syria and the Eastern Mediterranean and Its Strategic Deterrence Role. *The Journal of Slavic Military Studies*, 2019, 32.1: 1-24.
57. WIKSTROM, Cajsa. Calls for weekend protests in Syria. *Al Jazeera*. 2011.
58. WITHNALL, Adam. Iraq crisis: Isis declares its territories a new Islamic state with 'restoration of caliphate' in Middle East. *The Independent*. 2014.
59. ZIADEH, Radwan. Syria Peace Talks in Geneva: A Road to Nowhere. 2017.
60. ZULFQAR, Saman, et al. Competing interests of major powers in the Middle East: The case study of Syria and its implications for regional stability. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 2018, 23.1: 121-147.